

ความสัมพันธ์ระหว่างเกณฑ์การจัดหมู่อัญมณีในยุกติกัลปตรุ ของโกษะ กับหลักอายุรเวท

อรุณวรรณ คงมีผล¹

Received: March 13, 2022

Revised: June 15, 2022

Accepted: August 8, 2022

บทคัดย่อ

ในรัตนปริกษานับยุกติกัลปตรุซึ่งประพันธ์โดยพระเจ้าโกษะ อัญมณีสำคัญบางชนิดได้รับการจัดหมู่โดยใช้เกณฑ์หลายรูปแบบ เกณฑ์ส่วนใหญ่อ้างอิงถึงแนวคิดทางอายุรเวท ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพื่อพิสูจน์ความเที่ยงตรงของข้อมูล บทความวิจัยนี้ มุ่งศึกษาเกณฑ์การจัดหมู่อัญมณีประเภทเพชรและไข่มุกในรัตนปริกษานับยุกติกัลปตรุโดยเน้นเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักวิชา อายุรเวท และศึกษาในแง่ของลักษณะการจัดหมู่ภายในตัวบทและความเชื่อมโยงระหว่างตัวบทกับหลักวิชาอายุรเวท ผลการศึกษาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการจัดหมู่อัญมณีกับหลักการพื้นฐานของอายุรเวทอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ปัญจมหาภูตะ ดรีโกษะ รวมถึงวรรณะ 4 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับพื้นฐานของอายุรเวทได้ด้วย ส่วนความคลาดเคลื่อนของการนำเสนอข้อมูลพบค่อนข้างน้อย ลักษณะเช่นนี้แสดงว่าผู้แต่งยุกติกัลปตรุมีแนวโน้มที่พยายามนำหลักอายุรเวทมา ประยุกต์ใช้กับการตรวจสอบคุณสมบัติของอัญมณี อีกทั้งสะท้อนธรรมชาติของงานนิพนธ์ประเภทศาสตร์ของอินเดีย ที่ผสมผสานความรู้ต่างสาขาเข้ากับความรู้มูลฐาน เพื่อให้การศึกษาความรู้มูลฐานเป็นไปโดยกระจำและลึกซึ้ง

คำสำคัญ : ศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดีย, วรรณคดีสันสกฤตประเภทศาสตร์, ยุกติกัลปตรุ, อายุรเวท, ปรัชญาไวเศษิกะ

¹ หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาวิชาภาษาเอเชียใต้ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อีเมล: Aroonwan.K@chula.ac.th

Relationships between Principles of Gems Classification in Bhoja's *Yuktikalpataru* and Ayurvedic Principles

Aroonwan Kongmebhol²

Received: March 13, 2022

Revised: June 15, 2022

Accepted: August 8, 2022

Abstract

According to the lapidary section in *Yuktikalpataru* ascribed to King Bhoja, some precious stones were classified by manifold principles, suspected to be predominantly based on Ayurvedic concepts. Research is needed to establish whether these classification schemes were truly based on Ayurvedic theory. This research paper examines gem classification as depicted in the *Yuktikalpataru* and its conformity with Ayurvedic-based schemes of classification. Research data were selected from descriptions of diamond (*vajraparīkṣā*) and pearl testing (*muktāparīkṣā*). Results show significant influence on gem classification of some basic principles of Ayurveda: a classification scheme based, with a few exceptions, on the principles of *Pañcamahābhūta*, *Tridoṣa* and four *Varṇas*. It could be said that the author of *Yuktikalpataru* tended to apply these principles to gem testing. Moreover, this exemplifies the nature of Indian technical literature – cross-disciplinary integration which can throw new light on the primary learning area.

Keywords: Indian Lapidaries, Sanskrit Technical Literature, *Yuktikalpataru*, Ayurveda, Vaisheshika Philosophy

² Affiliation: South Asian Languages Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University
E-mail: Aroonwan.K@chula.ac.th

1. บทนำ

งานนิพนธ์หมวดนิติศาสตร์ให้ความสำคัญกับอรรถนิพนธ์ในฐานะแหล่งรายได้สำคัญที่ช่วยค้ำจุนเศรษฐกิจและความมั่นคงของรัฐ ในนิติศาสตร์หลายฉบับจึงบรรจุความรู้ว่าด้วยการตรวจสอบและประเมินค่าอรรถนิพนธ์ หรือ “รัตนปริक्षा” (*ratnaparikṣā*) เอาไว้ด้วย รัตนปริक्षाในนิติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดพบในตำราอรรถศาสตร์ของเกาฏิลยะ ในยุคต่อมานิติศาสตร์หลายเล่มนำรัตนปริक्षाของพุทธภิกษุ ซึ่งเป็นรัตนปริक्षाดั้งเดิมในรูปแบบตำราเฉพาะเรื่อง หรือไม่ก็รัตนปริक्षाในคัมภีร์ปุราณะต่าง ๆ มาผลิตซ้ำ ในบางกรณีอาจพบลักษณะของการปรับปรุงเนื้อหาด้วยการเพิ่มเติมสาระความรู้ใหม่หรือขยายความสาระความรู้เดิมให้มีรายละเอียดมากขึ้น หนึ่งในนั้นมีรัตนปริक्षाฉบับยุคคลิปัตร์ (*Yuktikalpataru*) ซึ่งมีจำนวนร้อยกรองมากที่สุด เมื่อเทียบกับรัตนปริक्षाในนิติศาสตร์ฉบับอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย³ โดยพบว่าส่วนหนึ่งอ้างอิงข้อมูลจากคัมภีร์ปุราณะ เช่น ครุฑปุราณะ อัคนิปุราณะ วิศวสุรโมตรปุราณะ อีกส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลใหม่ซึ่งเชื่อว่าเป็นฝีมือของผู้ประพันธ์เอง ข้อมูลใหม่อย่างหนึ่งที่น่าสนใจและไม่ปรากฏในรัตนปริक्षाฉบับใด ๆ ในยุคก่อนหน้านี้นี้คือ การจัดหมู่อรรถนิพนธ์ด้วยแนวคิดทางอายุรเวท

การจัดอรรถนิพนธ์ให้เป็นหมวดหมู่ตามคุณสมบัติเด่นที่ปรากฏโดยมีเกณฑ์บางอย่างเป็นพื้นฐานเป็นแนวทางหนึ่งของการตรวจสอบคุณสมบัติอรรถนิพนธ์ตามหลักวิชารัตนปริक्षा เดิมทีในรัตนปริक्षाของพุทธภิกษุ (*Buddhabhaṭṭa's Ratnaparikṣā*) ซึ่งเป็นต้นแบบของรัตนปริक्षाในสมัยหลังนั้น การใช้เกณฑ์จัดหมวดหมู่อรรถนิพนธ์ปรากฏเฉพาะในเรื่องการตรวจสอบเพชรเท่านั้น เกณฑ์ที่ใช้มีเพียง 2 เกณฑ์ คือ สีประจำวรรณะและสีประจำองค์เทพเจ้า แต่รัตนปริक्षाฉบับยุคคลิปัตร์แตกต่างจากฉบับของพุทธภิกษุรวมถึงงานนิพนธ์รัตนปริक्षाฉบับอื่น ๆ ตรงที่การจัดหมู่อรรถนิพนธ์ไม่ได้ใช้กับเรื่องเพชรเท่านั้น แต่ยังใช้กับอรรถนิพนธ์ประเภทอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ ไข่มุก ทับทิม ไพลิน ไพฑูรย์ บุษราคัม เพทาย และประพาฬ นอกจากนี้เกณฑ์การจัดหมู่ก็มีหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์ธาตุ 5, เกณฑ์โทษะ 3, เกณฑ์วรรณะ 4 ตลอดจนเกณฑ์ดาวนักษัตร 27 ชื่อเกณฑ์เหล่านี้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างอรรถนิพนธ์กับคติอินเดียโบราณเรื่องต่าง ๆ ในเบื้องต้นอาจกล่าวได้ว่า เกณฑ์ธาตุ 5 และโทษะ 3 สัมพันธ์กับเรื่องอายุรเวทโดยตรง เกณฑ์วรรณะ 4 สัมพันธ์กับเรื่องการจำแนกสี สิ่งของ บุคคลตามระบบวรรณะของอินเดีย และมีมิติที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นฐานของอายุรเวทได้ด้วย ส่วนเกณฑ์ดาวนักษัตร 27 สัมพันธ์กับเรื่องโหราศาสตร์ ปัญหาคือ นิยามหรือคำอธิบายเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดของเกณฑ์ที่ใช้จัดหมู่อรรถนิพนธ์ไม่มีรายละเอียดกำกับไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีของการจัดหมู่อรรถนิพนธ์ตามเกณฑ์ทางอายุรเวท และแม้จะมีอยู่ ดังเช่นในกรณีของเกณฑ์วรรณะ 4 ก็ครอบคลุมการพิจารณาคุณสมบัติด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากสีตามที่เข้าใจกันอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงนำไปสู่คำถามว่า 1) วิธีการจัดหมู่อรรถนิพนธ์ตามที่ผู้แต่งนำเสนอมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด เป็นไปตามนิยามพื้นฐานของเกณฑ์ที่ใช้จัดหมู่หรือไม่ 2) เกณฑ์ที่เสนอในงานนิพนธ์ครอบคลุมการจัดหมู่อรรถนิพนธ์ในทุกกรณีหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเกณฑ์ทางอายุรเวทซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เคยพบในรัตนปริक्षाฉบับก่อนหน้า และยังเป็นเรื่องที่มีรายละเอียดค่อนข้างซับซ้อนด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องการจัดหมู่อรรถนิพนธ์ในรัตนปริक्षाฉบับยุคคลิปัตร์ โดยเน้นศึกษากรณีของเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอายุรเวท เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเหตุผลของการใช้เกณฑ์ดังกล่าวในการจัดหมู่อรรถนิพนธ์

³ ดูรายละเอียดในคชภูมินิพนธ์เรื่อง สารัตถะและความสำคัญของศาสตร์แห่งอรรถนิพนธ์อินเดียโบราณ บทที่ 2 ของผู้วิจัย (Aroonwan, 2018)

2. วัตถุประสงค์ สมมุติฐาน และผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกณฑ์การจัดหมู่ข้อมูลในรัตนปริกษฉบับยุคดิจิทัล โดยเน้นศึกษาเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักวิชาอายุรเวท และมุ่งศึกษา 2 ประเด็นคือ ลักษณะของการจัดหมู่ภายในตัวบทและความเชื่อมโยงระหว่างตัวบทกับหลักวิชาอายุรเวท โดยมีสมมุติฐานคือ การจัดหมู่ข้อมูลด้วยเกณฑ์ทางอายุรเวทในรัตนปริกษฉบับยุคดิจิทัลมีแบบแผนสอดคล้องกัน และมีความสัมพันธ์กับหลักวิชาอายุรเวท ทั้งนี้ ผู้วิจัยหวังว่าข้อค้นพบจากการวิจัยจะช่วยให้เห็นลักษณะของการประยุกต์ใช้ความรู้เรื่องอายุรเวทกับการทำความเข้าใจศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดีย และอาจเป็นพื้นฐานในการขยายผลการศึกษาไปยังเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์แห่งอัญมณีกับศาสตร์แขนงอื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป

3. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

(1) สืบหาข้อมูลการจัดหมู่ข้อมูลในงานนิพนธ์เรื่อง ยุคดิจิทัล จากเอกสารฉบับพิมพ์ และคัดเลือกตัวบทที่ต้องการศึกษา โดยตัวบทนั้นจะต้องมีเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และมีปริมาณข้อมูลมากเพียงพอที่จะทำให้ได้ผลการศึกษาที่ชัดเจน

(2) ทบทวนความรู้เกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของอายุรเวทที่มีการอ้างอิงในตัวบทที่ศึกษาจากหนังสือและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง

(3) วิเคราะห์ลักษณะการจัดหมู่ข้อมูลในตัวบทที่เลือกศึกษา

(4) เปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้ในข้อ (3) กับทฤษฎีอายุรเวทที่สัมพันธ์กัน

(5) อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

(6) เรียบเรียงผลการศึกษาเป็นบทความวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในบทความนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาเนื้อหาการจัดหมู่ข้อมูลเฉพาะในบทว่าด้วยเพชรและไข่มุก เนื่องจากพบการใช้เกณฑ์จัดหมู่ที่เกี่ยวข้องกับหลักอายุรเวทอย่างชัดเจน ซึ่งก็คือ เกณฑ์ธาตุ 5 และเกณฑ์โทษะ 3 และเนื่องจากเกณฑ์วรรณะ 4 ในรัตนปริกษฉบับนี้สามารถใช้พิจารณาคุณสมบัติของอัญมณีได้หลายด้านในลักษณะเดียวกันกับเกณฑ์ทางอายุรเวท อีกทั้งหลักวรรณะ 4 มีมิติที่อาจเชื่อมโยงกับอายุรเวทได้โดยอ้างอิงทฤษฎีเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสีกับธาตุ 5 ฉะนั้น ในบทความนี้ผู้วิจัยจะขออนุโลมพิจารณาเกณฑ์วรรณะ 4 เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยด้วย ส่วนเกณฑ์ที่เหลือ คือ เกณฑ์ดาวนักษัตร 27 และเกณฑ์สีประจำองค์เทพเจ้า ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักอายุรเวท จึงไม่นับเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย

5. นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้

- (1) **การจัดหมู่อัญมณี** หมายถึง การจำแนกอัญมณีประเภทใดประเภทหนึ่งเป็นกลุ่มย่อยตามคุณสมบัติเด่นทางกายภาพ โดยเป็นไปตามเงื่อนไขหรือหลักการบางอย่าง
- (2) **(ตำรา)รัตนปริกษา** หมายถึง รัตนปริกษานับยุคติกัลปตรู
- (3) **ตำราอายุรเวท** หมายถึง ตำราจรรณาสังหิตาและสุสฺรตสังหิตา
- (4) **สสาร** หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะตัว รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส อาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ ในที่นี้อัญมณีถือเป็นสสารอย่างหนึ่ง

6. ทบทวนวรรณกรรม

6.1 ที่มาและลักษณะของยุคติกัลปตรู

ยุคติกัลปตรูเป็นงานนิพนธ์ของพระเจ้าโกชะแห่งราชวงศ์ปรมาระ (Paramāra Dynasty) ผู้ครองอาณาจักรมาลวะ (Mālwa) ทางตะวันตกจรดตอนกลางของอินเดีย สันนิษฐานว่าประพันธ์ขึ้นใน ค.ศ. 1075 รูปแบบของงานนิพนธ์เป็นร้อยกรองส่วนมากใช้ฉันทลักษณ์ประเภทอนุชฎ (โคลง) แต่อาจพบฉันทลักษณ์อื่นปะปนอยู่ด้วยเป็นบางส่วน เนื้อหาของงานนิพนธ์เป็นสารานุกรมประมวลความรู้เรื่องการบริหารราชการแผ่นดินและจริยวัตรของพระเจ้าแผ่นดิน รวมทั้งสิ้น 50 เรื่อง สามารถจัดเป็นหมวดหมู่ได้ 8 หมวด ได้แก่ 1) การคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบริหารราชการ 2) เศรษฐกิจและการคลัง 3) ยุทธศาสตร์ 4) สถาปัตยกรรม 5) เครื่องราชูปโภค 6) ลักษณะอาวุธ 7) สัตว์เศรษฐกิจ 8) การใช้ยานพาหนะประเภทต่าง ๆ และการต่อเรือ สำหรับต้นฉบับงานนิพนธ์เรื่อง ยุคติกัลปตรู ที่นำมาใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นผลงานการชำระและเรียบเรียงของอิศวระ จันทรศาสตร์ (Īśvara Candra Śāstri) ตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อ ค.ศ. 1927 และเป็นฉบับพิมพ์เพียงฉบับเดียวที่มีอยู่ในปัจจุบัน (Aroonwan, 2018, pp. 51-53)

6.2 ภาพรวมของรัตนปริกษาในยุคติกัลปตรู

เนื้อหาว่าด้วยรัตนปริกษাজัดอยู่ในหมวดเครื่องราชูปโภค มีชื่อเรื่องคือ “อลังการยุกติ” (alaṅkārayukti) ซึ่งหมายถึงการใช้เครื่องประดับ ประกอบด้วยร้อยกรองรวมทั้งสิ้น 476 บท โดยเป็นข้อความจากงานนิพนธ์ดั้งเดิม 279 บท และข้อความแต่งใหม่ 197 บท สำหรับข้อความแต่งใหม่นี้คิดเป็นประมาณร้อยละ 41 ของรัตนปริกษาทั้งฉบับ ลักษณะการแต่งใหม่มีทั้งที่เป็นการให้ข้อมูลใหม่และการขยายความข้อมูลจากงานนิพนธ์ดั้งเดิม เนื้อหาของรัตนปริกษาเริ่มต้นด้วยส่วนความนำ อธิบายกฎเกณฑ์การใช้เครื่องประดับ ตำนานกำเนิดอัญมณี และรายชื่ออัญมณีที่เป็นที่รู้จักในยุคนั้น ความยาว 19 บท จากนั้นเป็นคำอธิบายวิธีการตรวจสอบและประเมินค่าอัญมณี 17 ประเภท ความยาว 457 บท อัญมณีที่นำเสนอเรียงตามลำดับดังนี้คือ หับทิม เพชร ประพาฬ เพทาย ไข่มุก ไพฑูรย์ ไพลิน มรกต บุษราคัม กรรเกตนะ พลอยภีษมะ โกเมน หินสีเลือด หินเขี้ยวหนุมาน หินแม่เหล็ก พลอยลูกผสม และสังข์ เนื้อหาสาระครอบคลุมความรู้ 5 หมวด ได้แก่ การกำเนิด แหล่งกำเนิด คุณสมบัติ การให้ผลของคุณสมบัติ และการประเมินราคา ตามลำดับ

6.3 นิยามและประวัติของตำราอายุรเวท

อายุรเวท (Āyurveda) เป็นคำเรียกระบบการแพทย์ของอินเดียแบบดั้งเดิม สำคัญคือการทำความเข้าใจชีวิตมนุษย์ในทุก ๆ มิติที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นความเข้าใจเรื่องต้นกำเนิดของชีวิต การดำรงอยู่ของชีวิตในทุกสภาวะ พฤติกรรมต่าง ๆ ในการใช้ชีวิต ตลอดจนความพยายามแสวงหาวิธีส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมด้วยการดูแลร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณไปพร้อมกัน พื้นฐานของหลักวิชาอายุรเวทเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างแนวคิดทางปรัชญา กับ วิทยาศาสตร์ เรื่องหนึ่งที่อยู่ในขอบข่ายของอายุรเวทด้วย คือ คำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสสารกับชีวิตในทาง จักรวาลวิทยาและภววิทยา (Roy, 2006, p. 152)

การรวบรวมองค์ความรู้ด้านอายุรเวทและจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเชื่อกันว่าเกิดขึ้นในช่วงราว 500 ปีก่อนคริสตกาล ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ต่อมาได้พัฒนาจนถึงขั้นที่สมบูรณ์แบบแล้วเริ่มหยุดพัฒนาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7 ในห้วงเวลาที่ยังคง ความรู้ด้านอายุรเวทกำลังพัฒนา อายุรเวทมีสาขาวิชาแยกย่อยออกเป็น 8 สาขา ในที่นี้จะกล่าวถึงสาขาที่สำคัญ 2 สาขา ได้แก่ 1) กายจิกิตสา (kāyacikitsā) หมายถึง การรักษาโรคที่ส่งผลต่อร่างกายในองค์รวม อาจเทียบได้กับสาขาอายุรศาสตร์ในปัจจุบัน ตำราที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากที่สุดในสาขานี้คือ จรกสังหิตา (*Carakasamhitā*) เรียบเรียงขึ้นสมัยราว คริสต์ศตวรรษที่ 1 ผู้เรียบเรียงคือ อัคนิเวสะ (Agniveśa) ซึ่งต่อมามีชื่อว่า จรกะ (Caraka) เป็นผู้สำเร็จวิชาแพทย์จากสำนัก วิชาเมืองตักศิลา 2) ศัลยตันตระ (śalyatantra) หมายถึง การรักษาอาการบาดเจ็บและโรคใด ๆ ที่ต้องใช้วิธีการผ่าตัด อาจ เทียบได้กับสาขาศัลยศาสตร์ในปัจจุบัน ตำราที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากที่สุดในสาขานี้คือ สุสฺรุตสังหิตา (*Suśrutasaṃhitā*) เรียบเรียงขึ้นสมัยราวคริสต์ศตวรรษที่ 4 โดย สุสฺรุตะ (Suśruta) จากสำนักวิชาแพทย์แห่งเมืองกาซี (พาราณสี) (Janki, 2003, pp. 310-311; Roy, 2006, pp. 156-160)

ตำราจรกสังหิตาและสุสฺรุตสังหิตาถือเป็นรากฐานสำคัญของวิชาการด้านอายุรเวท และเนื่องจากตำราทั้งสอง มีรายละเอียดบางส่วนแตกต่างกัน ผู้วิจัยจะเลือกใช้ตำราทั้งสองควบคู่กัน เพื่อให้ฐานความรู้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย มีความสมบูรณ์และครอบคลุมสิ่งที่ต้องการศึกษามากที่สุด

6.4 นิยามและแนวคิดทางอายุรเวทที่ปรากฏในรัตนปริกษา

ในการศึกษาเรื่องการจัดหมู่อัญมณีครั้งนี้มีองค์ประกอบที่ควรทำความเข้าใจ 2 อย่าง คือ ความรู้เรื่องคุณะ-คุณสมบัติ ของตัววัตถุ (สสาร) และความรู้เรื่องหลักการพื้นฐานของอายุรเวทที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น หัวข้อนี้จะเป็นการอธิบายนิยามและ แนวคิดของศัพท์เฉพาะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักวิชาอายุรเวท ได้แก่ คุณะ ปัญจมหาภูตะ และตรีโทษะ

6.4.1 คุณะ

คุณะ (guṇa) ในทางอายุรเวทมีความหมายกว้าง ๆ คือ ลักษณะ หรือ คุณสมบัติ ของสรรพสิ่งในโลก การทำความเข้าใจ เรื่องคุณะอาจแบ่งได้เป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางของปรัชญาสาขายะและไวเศษิกะ ซึ่งต่างก็เป็นหลักปรัชญาที่ใช้อธิบายหลักการ พื้นฐานของอายุรเวทในมุมมองที่แตกต่างกัน ปรัชญาสาขายะค่อนข้างให้ความสำคัญกับการพิจารณาองค์ประกอบและ ลักษณะเฉพาะของสิ่งมีชีวิต ในขณะที่ปรัชญาไวเศษิกะมุ่งเน้นการอธิบายองค์ประกอบของสิ่งไม่มีชีวิตมากกว่า ในที่นี้ผู้วิจัย ขอนำเสนอเฉพาะคุณะในมุมมองปรัชญาไวเศษิกะ เนื่องจากงานวิจัยนี้ศึกษาคุณะของอัญมณีซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต

ในการทำความเข้าใจเรื่องคุณะนั้น มีศัพท์คำหนึ่งที่เกี่ยวข้องด้วย คือ “ทรวยะ” (dravya) หรือในภาษาไทยเรียกว่า “สสาร” หมายถึง สิ่งมูลฐานอันเป็นที่ตั้งแห่งคุณสมบัติและอาจปฏิกิริยา สามารถอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง และเป็นแก่นสาร

ของการเกิดสิ่งต่าง ๆ ทั้งสสารและคุณสมบัติต่างก็เกิดขึ้นโดยอิงอาศัยซึ่งกันและกัน หากสสารไม่มีอยู่ คุณสมบัติย่อมไม่มีอยู่ในทางกลับกัน หากคุณสมบัติปราศจากสสารเป็นที่ตั้งแล้ว คุณสมบัติย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ฉะนั้นแล้วคุณสมบัติจึงไม่สามารถแยกออกจากสสารได้โดยลำพัง นอกจากนี้ คุณสมบัติของสสารแต่ละชนิดยังเป็นตัวกำหนดธรรมชาติและลักษณะของสสารนั้น ๆ ดังมีผู้ยกตัวอย่างไว้ว่า สีแดงย่อมเป็นคุณสมบัติของวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง จะถือว่าเป็นคุณสมบัติของสีชนิดใดชนิดหนึ่งไม่ได้ (Sunthorn, 2002, p. 180)

งานวิจัยของปฏุลและคณะ (Patel et al., 2019, pp. 576-577) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบมุมมองเรื่องคุณะระหว่างปรัชญาอายุรเวทกับปรัชญาไวเศษิกะดั้งเดิม ได้นำเสนอรายการคุณสมบัติทั้งสิ้น 41 รายการ แบ่งได้เป็น 4 หมวด ทั้งนี้อ้างอิงจากตำราจกรสังหิตา สาระสำคัญมีดังนี้

(1) ศัพทาทีคุณะ หรือ ไวเศษิกะ (śabdādiguṇa / vaiśeṣika) หมายถึง หมวดคุณสมบัติพิเศษทางประสาทสัมผัส แบ่งเป็น 5 รายการ ได้แก่ เสียง สัมผัส รูป รส และกลิ่น คุณสมบัติเหล่านี้เป็นลักษณะเด่นที่สัมพันธ์กับธาตุ 5 แต่ละอย่าง กล่าวคือ ธาตุอากาศเด่นที่เสียง ธาตุลมเด่นที่สัมผัส ธาตุไฟเด่นที่รูป ธาตุน้ำเด่นที่รส และธาตุดินเด่นที่กลิ่น

(2) กุรวาทีกุณะ หรือ สามานยคุณะ (gurvādiguṇa / sāmānyaguṇa) หมายถึง หมวดคุณสมบัติทางกายภาพ หรือสามัญลักษณะ แบ่งเป็น 20 รายการ มีลักษณะเป็นคู่ตรงข้ามกัน 10 คู่ ครอบคลุมด้านต่าง ๆ เช่น น้ำหนัก อุณหภูมิ แสง ความสะอาด ลักษณะพื้นผิว เนื้อสัมผัส สถานะ⁴

(3) พุทธยาทีคุณะ หรือ อัธยัตมิกคุณะ หรือ อาตมคุณะ (buddhyādiguṇa / adhyātmikaguṇa / ātmaguṇa) หมายถึง หมวดคุณสมบัติทางจิตวิญญาณ คุณสมบัติเหล่านี้สัมพันธ์โดยตรงกับใจ และมีผลต่อสุขภาพจิตของบุคคล แบ่งเป็น 6 รายการ ได้แก่ 1) พุทธิ (buddhi) – สติปัญญา ความจำ การรู้สึก 2) อิจฉา (icchā) – ความปรารถนา 3) เทวษะ (dveṣa) – ความเกลียดชัง 4) สุขะ (sukha) – ความสุข 5) ทุษะ (duḥkha) – ความทุกข์ 6) ปริยัตนะ (prayatna) – ความเพียร

(4) ปราทีคุณะ (parādiguṇa) หมายถึง หมวดคุณสมบัติอื่น ๆ โดยทั่วไป แบ่งเป็น 10 รายการ ได้แก่ 1) ประ (para) – ความโดดเด่น 2) อประ (apara) – ความเป็นรอง 3) ยุคติ (yukti) – ความเหมาะสม 4) สังขยา (saṃkhyā) – จำนวน 5) สังโยคะ (saṃyoga) – การรวม 6) วิภาคะ (vibhāga) – การแบ่งแยก 7) ปฤถักตวะ (prthaktva) – ความแตกต่างเป็นปัจเจก 8) ปริมาณะ (parimāṇa) – ปริมาณ ขนาด 9) สังสการะ (saṃskāra) – การเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติดั้งเดิมเมื่อผ่านกระบวนการบางอย่าง 10) อภยาสะ (abhyāsa) – การเกิดซ้ำ ๆ คุณสมบัติเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ใช้ศึกษาลักษณะเด่น ลักษณะด้อย ตลอดจนศักยภาพของสสาร เป็นที่ทราบกันว่าสสารที่มีคุณสมบัติเด่นมากย่อมส่งผลดีต่อสุขภาพมากกว่าสสารที่มีคุณสมบัติด้อย

6.4.2 ปัญจมหาภูตะ (ธาตุ 5)

ปัญจมหาภูตะ (pañcamahābhūta) หรือ ธาตุ 5 หมายถึง ปัจจัยทางกายภาพ 5 ประการ อันเป็นพื้นฐานของการก่อกำเนิดสรรพสิ่งในจักรวาลทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ความเข้าใจลักษณะของปัญจมหาภูตะมีพื้นฐานมาจากความเข้าใจทฤษฎีว่าด้วยกำเนิดของสรรพสิ่งในจักรวาลตามแนวคิดของปรัชญาสาขายะและเวทานตะในลัทธิฮินดู มีคำอธิบายว่า สรรพสิ่งในโลกนี้มีวิวัฒนาการมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างประกฤติกับปุรุชะ **ประกฤติ** (prakṛti) เป็นสิ่งแรกที่เกิดขึ้นในจักรวาล ไม่มีตัวตน แต่รับรู้ได้ด้วยการอนุมาน ประกฤติดำรงอยู่ได้ด้วยภาวะสมดุลระหว่าง “ตรีคุณะ” (triṇa) หรือคุณสมบัติ 3 ประการ คือ 1) สัตตวะ (sattva) หรือ “ตัวปัญญา” เป็นสัญลักษณ์ของพลังงานที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์ 2) ราส (rajas) หรือ “ตัวขับเคลื่อน” เป็นสัญลักษณ์ของความเคลื่อนไหวที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาการรวมตัวหรือแตกตัวของสสาร ส่งผลให้โมเลกุลต่าง ๆ มีความซับซ้อน 3) ตมัส (tamas) หรือ “ตัวสสาร” เป็นสัญลักษณ์ของสสารทางกายภาพ ส่วน**ปุรุชะ** (puruṣa) คือ วิญญาณบริสุทธิ์ เป็นสิ่งที่มีตัวตน เทียงแท้ และอยู่เหนือความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง เมื่อประกฤติถูกปุรุชะก่อรวม คุณะทั้งสาม

⁴ รายละเอียดของข้อย่อย (1) และ (2) จะยกไปแสดงไว้ในหัวข้อ 7.1 ก

ย่อมเกิดภาวะเสียสมดุล และเกิดการรวมตัวกันในสัดส่วนที่ต่างกันไป ดังนั้น สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้จึงมีความหลากหลายและแตกต่างกัน แต่โดยพื้นฐานแล้วสรรพสิ่งมีองค์ประกอบคล้ายกัน คือ ธาตุ 5 รวมกับ “ตันมาตระ” (tanmātra) หรือ ลักษณะที่ละเอียดอ่อนมากของธาตุ 5

ธาตุ 5 หรือธาตุหยาบ 5 อย่าง อันเป็นแก่นสารของสรรพสิ่งในโลก ได้แก่

- 1) อากาสะ (ākāśa) – อากาศ หมายถึง ที่ว่าง ในความหมายที่กว้างมาก เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางหูของสิ่งมีชีวิต
- 2) วายู (vāyu) – ลม หมายถึง ความเคลื่อนไหว หรือพลังงานขับเคลื่อน เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางกายสัมผัสของสิ่งมีชีวิต
- 3) อัคนิ (agni) – ไฟ หมายถึง พลังงานแสงสว่างและความร้อน เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางตาของสิ่งมีชีวิต
- 4) ชละ (jala) – น้ำ หมายถึง รูปที่มีสมบัติเป็นของเหลว เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางลิ้นของสิ่งมีชีวิต
- 5) ปฐวี (pṛthivī) – ดิน หมายถึง รูปที่มีสมบัติเป็นของแข็ง เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางจมูกของสิ่งมีชีวิต

กล่าวได้ว่า ธาตุ 5 ในความหมายของอายุรเวทมิใช่เพียงดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ ที่เรารู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส หากยังรวมถึงลักษณะอื่น ๆ ของโลกทางกายภาพและศักยภาพของประสาทสัมผัสแต่ละด้านของสิ่งมีชีวิตด้วย และในหมู่ธาตุที่เป็นองค์ประกอบของสรรพสิ่งจะมีธาตุเด่นเพียงธาตุเดียวที่เป็นตัวกำหนดประเภทของสิ่งนั้น ๆ

ความเข้าใจเรื่องธาตุ 5 นับเป็นพื้นฐานสำคัญของการดูแลสุขภาพของสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะคน แต่ในกรณีของสิ่งไม่มีชีวิต เช่น อาหาร ยา วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ความรู้เรื่องธาตุ 5 ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของสสารอย่างรอบด้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจำแนกสสาร (Roy, 2006, pp. 161-162; Sunthorn, 2002, pp. 215-220; Walker, 1995b)

6.4.3 ตริโทษะ (โทษะ 3)

โทษะ (doṣa) ตามรูปศัพท์หมายถึง ต่าหนิ หรือ ความผิดปกติ ในทางอายุรเวทมีคำว่า ตริโทษะ (tridoṣa) หรือ โทษะ 3 หมายถึง ธาตุ 3 อย่างที่ไหลเวียนอยู่ในร่างกายตลอดเวลา ตรงกันข้ามกับธาตุ 5 ซึ่งเป็นธาตุที่อยู่นิ่ง โทษะ 3 ทำหน้าที่เป็นพลังงานขับเคลื่อนชีวิต ในทางการแพทย์แผนไทยเรียกว่า “ธาตุเจ้าเรือน” ร่างกายคนแต่ละคนล้วนมีโทษะ 3 ในสัดส่วนที่ต่างกันไป โทษะตัวที่มีมากถือเป็นลักษณะเด่น และเป็นธรรมชาติประจำตัวของคนคนนั้น โทษะ 3 มีความสำคัญในฐานะกลไกที่ช่วยกำกับและควบคุมการทำงานของร่างกาย หากโทษะทั้งสามมีปริมาณเหมาะสมและอยู่ในภาวะสมดุล ร่างกายและจิตใจย่อมทำหน้าที่สอดประสานกันอย่างดี ในทางตรงกันข้าม หากโทษะตัวใดตัวหนึ่งทำงานบกพร่องไป ร่างกายจะทำงานได้ไม่สมบูรณ์ เกิดความเจ็บไข้ได้ป่วย อารมณ์และจิตใจแปรปรวน (Roy, 2006, pp. 164-165; Thewan et al., 2008, pp. 339-341; Walker, 1995a)

โทษะ 3 ประกอบด้วย วาตะ ปิตตะ และภะยะ ธรรมชาติของโทษะแต่ละตัวเป็นดังนี้

(1) **วาตะ** (vāta) มีชื่อเรียกอื่น ๆ ได้แก่ วายู (vāyu) และ มารุตะ (māruta) ตามรูปศัพท์แปลว่า **ลม** ในทางอายุรเวทหมายถึง **กลไกการขับเคลื่อนพลังชีวิต** วาตะควบคุมการทำงานของร่างกายในด้านต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหวของแขนขาและกล้ามเนื้อ การหายใจ การไหลเวียนเลือด การควบคุมอารมณ์และความรู้สึก ฯลฯ ธรรมชาติของวาตะเกิดจากการรวมกันระหว่าง **ธาตุอากาศกับธาตุลม** คุณสมบัติสัมพันธ์กับวาตะ ได้แก่ ความผิ้ว เย็น เบา ละเอียด ไม่คงที่ ไส้กระจำง และขรุขระ⁵ (CS. 1.59)

(2) **ปิตตะ** (pitta) ตามรูปศัพท์แปลว่า **น้ำย่อย** ในทางอายุรเวทหมายถึง **กลไกการเผาผลาญ** ปิตตะควบคุมการย่อยอาหาร การขับของเสียออกจากร่างกาย การรักษาอุณหภูมิของร่างกาย การขับสีผิวให้เปล่งปลั่ง การกระตุ้นการมองเห็นและสติปัญญา ธรรมชาติของปิตตะเกิดจาก**ธาตุไฟ** คุณสมบัติสัมพันธ์กับปิตตะ ได้แก่ ความลื่นเป็นมัน ร้อน เข้มข้น เป็นของเหลว เปรี๊ยะ ไม่คงที่ และเผ็ดร้อน (CS. 1.60)

⁵ แปลจากฉันทบทที่ CS. 1.59-1.61 คู่ศัพท์สันสกฤตที่สัมพันธ์กันได้ในภาคผนวก

(3) กษะ (kapha) มีชื่อเรียกอื่น คือ เสลขมัน (śleṣman) ตามรูปศัพท์แปลว่า **เสมหะ** ในทางอายุรเวทหมายถึง กลไกที่ทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวในร่างกาย เช่น สารอาหารที่ถูกดูดซึมไปตามร่างกายผ่านการแปรสภาพเป็นโมเลกุลย่อย ๆ แล้วมารวมกันเป็นเนื้อเยื่อหรืออวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย, การสมานแผล รวมถึงกลไกที่ทำหน้าที่หล่อลื่นและสร้างความชุ่มชื้น ในเยื่อและช่องโพรงต่าง ๆ ทั่วร่างกาย ตั้งแต่โพรงจมูกและปากลงไปถึงทวาร ทำให้ผิวหนังอ่อนนุ่ม กษะจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ร่างกายแข็งแรงและมีภูมิต้านทาน ธรรมชาติของกษะเกิดจากการรวมกันระหว่างธาตุดินกับธาตุน้ำ คุณสมบัติสัมพันธ์กับ กษะ ได้แก่ ความหนัก เย็น นุ่ม สลื่นเป็นมัน หวาน คงที่ และชุ่มฉ่ำ (CS. 1.61)

โทษะเด่นที่ประกอบอยู่ในร่างกายคนเราอาจมีเพียงตัวใดตัวหนึ่งใน 3 ตัวนี้ หรือเป็นในลักษณะโทษะผสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของบุคคลแต่ละบุคคล ในทางอายุรเวทจำแนกธรรมชาติของบุคคลออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้คือ 1) วาตะ 2) ปิตตะ 3) กษะ 4) วาตะ-ปิตตะ 5) ปิตตะ-กษะ 6) กษะ-วาตะ 7) วาตะ-ปิตตะ-กษะ (Balkrishna, 2015, p. 17; Roy, 2006, pp. 164-165; Singh, 1999 Thewan et al., 2008, pp. 339-341; Walker, 1995a)

6.5 นิยามและแนวคิดที่สัมพันธ์กับอายุรเวทที่ปรากฏในรัตนปริกษา

หัวข้อนี้จะอธิบายนิยามและแนวคิดของศัพท์ที่ไม่ใช่ศัพท์เฉพาะในหลักวิชาอายุรเวท แต่เชื่อว่ามีแนวคิดบางประการที่สัมพันธ์กับอายุรเวท นั่นคือ “วรรณะ” เนื่องจากวรรณะเป็นพื้นฐานของการจำแนกองค์ประกอบของสสารเช่นเดียวกับ ปัญจมหาภูต และสัมพันธ์กับปัญจมหาภูตดังได้กล่าวแล้วในขอบเขตการวิจัย

6.5.1 วรรณะ 4

วรรณะ (varṇa) โดยทั่วไปหมายถึง สี ลักษณะปรากฏภายนอก ชนิด ประเภท ในวัฒนธรรมอินเดีย สีนอกจากจะเป็นเครื่องมือที่ใช้จำแนกวัตถุสิ่งของทั้งหลายหรือช่วยจัดหมวดหมู่แล้ว ยังเป็นเกณฑ์ที่ใช้จำแนกชนชั้นของคนในสังคมออกเป็น 4 ระดับ เรียกว่า “วรรณะ 4” ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร⁶ เดิมทีการแบ่งวรรณะออกเป็น 4 วรรณะ มิได้ขึ้นอยู่กับรูปลักษณ์ภายนอก แต่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติภายในตัวบุคคลตามหลักการจำแนกคุณะ 3 ประการ คุณสมบัติในที่นี้คือบุคลิก และหน้าที่ทางสังคม นอกจากนี้คุณะแต่ละอย่างก็มีสีเป็นสัญลักษณ์ วรรณะต่าง ๆ จึงมีสีเป็นสัญลักษณ์โดยปริยาย รายละเอียดมีดังนี้

(1) สัตตะ (sattva) คือ พลังแห่งความบริสุทธิ์ การรู้จักควบคุมตนเอง และการมีความคิดที่ลึกซึ้ง เป็นคุณะของ **วรรณะพราหมณ์** สัญลักษณ์ คือ **สีขาว**

(2) รชัส (rajas) คือ พลังแห่งความปรารถนา ความมุ่งมั่น และการขับเคลื่อน เป็นคุณะของ **วรรณะกษัตริย์** ได้แก่ ผู้ปกครองและนักรบ สัญลักษณ์ คือ **สีแดง** นอกจากนี้ยังเป็นคุณะของ **วรรณะไวศยะ** ได้แก่ พ่อค้าและช่างฝีมือ สัญลักษณ์ คือ **สีเหลือง**

(3) ตมัส (tamas) คือ พลังแห่งความมืด ความเลาเบาปัญญา การยอมตนเป็นผู้รับใช้ เป็นคุณะของ **วรรณะศูทร** สัญลักษณ์ คือ สีที่มีความเข้มมาก โดยเฉพาะ **สีดำและสีเข้มขาบ(น้ำเงินแก่)** (Oldenberg, 1997, pp. 138-143; Revankar, 1971, pp. 14-21)

ในทางอายุรเวท วรรณะ หมายถึง สีตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ซึ่งก็คือ สีผิว อาจรวมถึงลักษณะผิวพรรณ และลักษณะของปัจจัยที่จำเป็นต่อการสร้างผิวพรรณให้มีสุขภาพดี เช่น ธาตุ อสุจิ อาหารที่มารดารับประทาน ฯลฯ ขณะที่ในบริบทของ

⁶ ในผลการวิจัยจะใช้คำว่า พราหมณชาติ กษัตริยชาติ ไวศยชาติ และศูทรชาติ ตามลำดับ ส่วนท้ายของคำสมาส “ชาติ” (Skt. jāti) ในที่นี้หมายถึง ประเภท ผู้วิจัยใช้เพื่อย้ำลักษณะของการจัดประเภทให้เด่นชัดขึ้น

สิ่งไม่มีชีวิต วรรณะ หมายถึง ลักษณะเด่นใด ๆ ก็ตามของสสารซึ่งอาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า สอดคล้องกับคุณสมบัติของสสาร คือ รูปะ (rūpa) – “รูป” (Bhaurao, 2017, p. 1341) อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกคำหนึ่งซึ่งความหมายคล้ายวรรณะ นั่นคือ ฉายา (chāyā) คำนี้โดยทั่วไปแปลว่า เงา แต่ในบริบทของอายุรเวทอาจแปลได้ว่าเป็น “ความเข้มของสี” หรือ “เนื้อสี” ในจกรกษัตริย์ตามีข้อความอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างธาตุ 5 กับฉายาและคุณะอื่น ๆ ใจความว่า

ธาตุ 5 ได้แก่ ธาตุอากาศ ธาตุลม ธาตุไฟ ธาตุน้ำ และธาตุดิน มีเนื้อสี 5 อย่าง และมีลักษณะเฉพาะดังนี้

ธาตุอากาศ (nābhasī) มีลักษณะ บริสุทธิ์ สีขาว สล้นเป็นมัน มีแสงเจิดจ้า

ธาตุลม (vāyavi) มีลักษณะ ฝืด สีแดงเข้ม ปราศจากแสง

ธาตุไฟ (āgneyī) มีลักษณะ สีแดงใส มีแสงเจิดจ้า ดูงามตา

ธาตุน้ำ (āmbhasī) มีลักษณะ สใบบริสุทธิ์ดูไฟทูลย์ สล้นมันมาก

ธาตุดิน (pārthivi) มีลักษณะ คงที่ สล้นเป็นมัน แข็ง เรียบ มีสีดำและสีขาว” (CS. 7.10-7.12)⁷

ผู้วิจัยเชื่อว่า แม้อายุรเวทจะมีได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติของวัตถุกับแนวคิดเรื่องสีประจำวรรณะไว้โดยตรง แต่เนื้อสีเป็นหนึ่งในลักษณะเฉพาะของธาตุ 5 และสามารถบ่งบอกความแตกต่างของธาตุ 5 ได้เช่นเดียวกันกับคุณะทั้งหลายแล้ว คุณะทั้งหลายย่อมมีแนวโน้มที่สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องสีประจำวรรณะได้ด้วย และงานวิจัยนี้จะพิสูจน์ข้อสันนิษฐานดังกล่าว⁸

7. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สำรวจและคัดกรองตัวบ่งชี้หรือกรอบเฉพาะตอนที่มีใจความว่าด้วยการตรวจสอบคุณสมบัติทางกายภาพของเพชรและไข่มุก มีข้อมูลดังแสดงในตารางที่ 1 รายละเอียดหลักที่นำเสนอประกอบด้วย ช่วงข้อความที่เกี่ยวข้อง จำนวนบ่งชี้หรือกรอบเนื้อหาคำอธิบายในช่วงข้อความแต่ละส่วน และความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย จากตารางสามารถสรุปได้ว่า ในกลุ่มข้อมูลคุณสมบัติของเพชรจำนวน 14 บท มีเรื่องการใช้เกณฑ์จัดจำแนกอัญมณี 9 บท เกณฑ์ที่ใช้คือ ธาตุ 5 และวรรณะ 4 ส่วนในกลุ่มข้อมูลคุณสมบัติของไข่มุกจำนวน 59 บท มีเรื่องการใช้เกณฑ์จัดจำแนกอัญมณี 17 บท เกณฑ์ที่ใช้คือ ธาตุ 5 วรรณะ 4 และโทษะ 3

ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะรายงานผลการศึกษาลักษณะของการจัดหมู่อัญมณีด้วยเกณฑ์ทางอายุรเวท และความเชื่อมโยงระหว่างตัวบ่งชี้กับหลักวิชาอายุรเวท โดยจะนำเสนอข้อมูลส่วนที่เกี่ยวข้องกับอายุรเวทโดยตรง คือ เกณฑ์ธาตุ 5 และโทษะ 3 ก่อน แล้วจึงเสนอข้อมูลเกณฑ์วรรณะ 4 ตามลำดับ⁹

⁷ ดุตันฉบับภาษาสันสกฤตในภาคผนวก

⁸ ดูรายละเอียดในหัวข้อ 7.3

⁹ อนึ่ง มีข้อควรทราบว่า ตารางข้อมูลในผลการศึกษานี้จะแสดงการเปรียบเทียบข้อมูลทั้งฝ่ายอายุรเวทและฝ่ายรัตนปริกษาไว้ในคราวเดียวกัน รายละเอียดข้อมูลจะระบุด้วยศัพท์สันสกฤตอักษรโรมัน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการนำเสนอและวิเคราะห์ผลการวิจัย อีกทั้งเป็นการป้องกันความคลาดเคลื่อนและสับสนจากการใช้คำแปลศัพท์เป็นภาษาไทย นอกจากนี้ ในการวินิจฉัยความเที่ยงตรงของการจัดหมู่อัญมณี ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบคุณสมบัติของอัญมณีทีละด้าน ก่อนที่จะรวบรวมเป็นสถิติไว้ในตอนท้ายของแต่ละตาราง

ตารางที่ 1 ข้อมูลการวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพของเพชรและไข่มุกในรัตนปรีक्षा (YKT.)

อัญมณี	ช่วงข้อความ	จำนวนร้อยกรอง (บท)	เนื้อหาอธิบาย	ความเกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
เพชร (vajra, hīraka)		(14)			
	96:40-41	2	คุณสมบัติทั่วไป (ตามแหล่งกำเนิด)		ตรงกับ GP.
	96:42-43	2	แหล่งกำเนิด ในแต่ละยุค		ตรงกับ GP.
	96:44	1	ธาตุ 5/ แกลงเกณท์	✓	
	96:45-97:47a	2.5	ธาตุ 5/ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 2-6
	97:47b-48	1.5	วรรณะ 4/ แกลงเกณท์	✓	
	97:49	1	วรรณะ 4/ จัดหมู่	✓	ตรงกับ GP./ ดูตารางที่ 9-12
	97:50	1	เทพเจ้า/ จัดหมู่		ตรงกับ GP.
	97:51-52	2	วรรณะ 4/ จัดหมู่	✓	ตรงกับ GP./ ดูตารางที่ 9-12
	97:53	1	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
สรุปข้อความ ที่เกี่ยวข้อง	96:44-97:52	8	ธาตุ 5, วรรณะ 4	✓	ตรงกับ GP.= 3
ไข่มุก (mauktika)		(59)			
- มุกจากช้าง	107:45-48	(4)			
	107:45	1	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
	107:46	1	วรรณะ 4/ แกลงเกณท์	✓	
	107:47	1	วรรณะ 4/ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 9-12
	107:48	1	คุณสมบัติพิเศษ		
- มุกจากเมฆ	107:49-108:57	(9)			
	107:49	1	กำเนิด		ตรงกับ GP.
	107:50-53	4	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
	107:54-55	2	อานูภาพ		ตรงกับ GP.
	108:56-57	2	ธาตุ 5/ แกลงเกณท์+ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 2-6
- มุกจากหมีป่า	108:58-109:62	(5)			
	108:58	1	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
	108:59	1	วรรณะ 4/ แกลงเกณท์	✓	
	108:60, 109:61	2	วรรณะ 4/ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 9-12
	109:62	1	คุณสมบัติทั่วไป		
- มุกจากหอยสังข์	109:63-68	(6)			
	109:63-64	2	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
	109:65	1	คุณสมบัติพิเศษ		
	109:66-68	3	กลุ่มดาวนักษัตร/ จัดหมู่		ไม่อยู่ในขอบเขต ของการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลการวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพของเพชรและไข่มุกในรัตนปรีक्षा (YKT.) (ต่อ)

อัญมณี	ช่วงข้อความ	จำนวนร่องรอย (บท)	เนื้อหาคำอธิบาย	ความเกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
- มุกจากปลาวาฬ	109:69-110:74	(6)			
	109:69	1	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
	109:70	1	คุณสมบัติทั่วไป		
	109:71	1	โทษะ 3/ แลงเกณท์	✓	
	110:72-73	2	โทษะ 3/ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 7
	110:74	1	คุณสมบัติพิเศษ		
- มุกจากงู	110:75-111:83	(9)			
	110:75	1	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
	110:76-77	2	กำเนิด+คุณสมบัติทั่วไป		
	111:83	1	กำเนิด		
	110:78	1	วรรณะ 4/ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 9-12
	110:79	1	อาณาภาพ		คล้ายกับ GP.
	110-111:80, 111:81-82	3	วิธีทดสอบ		ตรงกับ GP.
- มุกจากหอยมุก	111:84-112:98	(15)			
	111:84-87	4	กำเนิด		คล้ายกับ GP.
	111:88	1	กำเนิด		
	111-112:89, 112:90-92	4	คุณสมบัติมุก ตามกำเนิด		
	112:93-94	2	คุณสมบัติพิเศษ		
	112:95	1	แลลงเกณท์การ ตรวจสอบทั่วไป		ตรงกับ GP.
	112:96	1	วรรณะ 4/ แลงเกณท์	✓	
	112:97-98	2	วรรณะ 4/ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 9-12
- มุกจากไม้ไผ่	113:99-3	(5)			
	113:99-100	2	คุณสมบัติทั่วไป		ตรงกับ GP.
	113:1	1	ธาตุ 5/ แลงเกณท์	✓	
	113:2-3	2	ธาตุ 5/ จัดหมู่	✓	ดูตารางที่ 2-6
สรุปข้อความที่ เกี่ยวข้อง	107:46-47; 108:56,57,59,60; 109:61,66-68,71; 110:72,73, 78; 112:96-98;	17	ธาตุ, วรรณะ, โทษะ	✓	ตรง/ คล้ายกับ GP. = 0

7.1 การจัดหมู่อัญมณีด้วยเกณฑ์ธาตุ 5

การจัดหมู่ด้วยเกณฑ์ธาตุ 5 พบในเพชร รวมถึงไข่มุก 2 ชนิด คือ ไข่มุกจากเมฆ (มุกเมฆ) และไข่มุกจากไม้ไฟ (มุกไม้ไฟ) โดยอัญมณีแต่ละชนิดถูกจำแนกเป็น 5 ชนิดย่อย ตามธาตุที่เป็นลักษณะเด่น ได้แก่ ธาตุอากาศ ธาตุลม ธาตุไฟ ธาตุน้ำ และธาตุดิน ข้อมูลในตารางที่ 2 ถึงตารางที่ 6 แสดงความสัมพันธ์ของคุณสมบัติดั้งเดิมของธาตุ 5 ตามตำราอายุรเวท กับคุณสมบัติของอัญมณีที่จัดตามเกณฑ์ธาตุ 5 ตามตำรารัตนปริกษา ในที่นี้รายการคุณสมบัติทางกายภาพที่ใช้เป็นฐานการเปรียบเทียบมีจำนวน 31 รายการ ประกอบด้วย

ก. คุณสมบัติกายภาพตามสามัญลักษณะ 20 รายการ ได้แก่

1) ลหุ (laghu) – เบา	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	2) ครู (guru) – หนัก
3) หิมะ (hima) – เย็น	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	4) อุष्ณะ (uṣṇa) – ร้อน
5) สนิดะ (snigdha) – ลื่น ชุ่มชื้น เป็นมัน	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	6) รุกษะ (rūkṣa) – ฝืดแห้งกร้าน
7) ศลักษณะ (ślakṣṇa) – เรียบเนียน	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	8) ขระ (khara) – ขรุขระ
9) มันทะ (manda) – เจือจาง	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	10) ติกษณะ (tikṣṇa) – เข้มข้น
11) สานตระ (sāndra) – เป็นของแข็ง	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	12) ทรวะ (drava) – เป็นของเหลว
13) มฤทุ (mṛdu) – อ่อนนุ่ม	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	14) กฐินะ (kaṭhina) – แข็งกระด้าง
15) สถิระ (sthira) – คงที่นิ่ง	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	16) สระ (sara) – ไม่คงที่ผันแปร
17) สุกษมะ (sūkṣma) – ละเอียด	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	18) สถูละ (sthūla) – หยาบ
19) วิศทะ (viśada) – ไส้กระจาง	เป็นคู่ตรงข้ามกับ	20) ปิจฉิละ (picchila) – ชุ่มฉ่ำ

ข. คุณสมบัติพิเศษทางประสาทสัมผัส 5 รายการ ได้แก่ ศัพพะ (śabda) – เสียง, สปรรศะ (sparsa) – สัมผัส, รูปะ (rūpa) – รูป, รสชะ (rasa) – รส และ คันธะ (gandha) – กลิ่น

ค. รส¹⁰ แบ่งเป็น 2 รายการ ได้แก่ รสปรายะ (rasaprāya) – รสหลัก และ รสอิษัต (rasa-iṣat) – รสรอง อายุรเวทจำแนกลักษณะรสไว้ 6 อย่าง ได้แก่ มธุระ (madhura) – หวาน, อัมละ (amla) – เปรี้ยว, ลวณะ (lavaṇa) – เค็ม, กฏ (kaṭu) – เผ็ดร้อน, ติกตะ (tikta) – ขม และ กษายะ (kaṣāya) – ฝาด ในธาตุบางธาตุรสเป็นสิ่งที่ไม่สามารถระบุได้ เรียกว่า อวักตะ (avyakta) หากรสนั้นแสดงออกเพียงเล็กน้อยจะมีคำว่า อิษัต (iṣat) กำกับข้างหน้า เช่น อิษตักษายะ (iṣatkaṣāya) ในตารางที่ 6 หมายถึง ฝาดเล็กน้อย

ง. คุณสมบัติอื่น ๆ 4 รายการ ได้แก่ วิวิกตะ (vivikta) – ไส้สะอาด, วยวayi (vyavāyi) – ทะลวงผ่านได้ แฝไปได้เร็ว, สติมิตะ (stimita) – เปียกชื้น ฉ่ำ และ วฤตตะ (vṛtta) – ทรงกลม

จากผลการวิจัยในตารางที่ 2 ถึงตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลฝ่ายอายุรเวททั้งจากจกรกสังหิตาและสุครุตสังหิตามีลักษณะคล้ายคลึงกันแทบทุกประการ หากแต่สุครุตสังหิตาให้ข้อมูลมากกว่า ข้อมูลพิเศษที่พบในสุครุตสังหิตาคือ คุณะด้านรส ความใสสะอาด และความสามารถในการทะลวงผ่าน ตามรายการข้อ ค. และ ง. ข้างต้น คุณะเหล่านี้ปรากฏเฉพาะในธาตุบางอย่างเท่านั้น

ด้านข้อมูลฝ่ายรัตนปริกษา แม้ว่าจะมีการจัดหมู่คุณสมบัติของอัญมณีเป็น 5 หมู่ ตามธาตุเด่น แต่เมื่อเปรียบเทียบค่าแสดงคุณสมบัติตามธาตุเด่นในระหว่างอัญมณีธาตุเดียวกันแล้ว กลับพบว่าข้อมูลของอัญมณีแต่ละชนิดไม่ตรงกัน ตัวอย่างเช่น

¹⁰ รสเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการประเมินและบ่งชี้คุณสมบัติของสสาร รวมถึงการออกฤทธิ์ของสสาร ในทฤษฎีอายุรเวทแม้รสจะเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในสสาร แต่รสไม่จัดเป็นคุณะในหมวดสามัญลักษณะ และมีคำอธิบายต่างหาก

ในกรณีของอัญมณีที่เด่นด้วยธาตุอากาศ เพชรธาตุอากาศ หมายถึง เพชรที่มีเหลี่ยมมุมแหลมคม ไสกระจ่าง (น้ำงาม) และปราศจากตำหนิ แต่มุกไม่ใสธาตุอากาศ หมายถึง มุกไม่ใฝ่ที่มีเนื้อนิ่ม ในที่นี้อัญมณีที่มีข้อมูลการจัดหมู่ไม่ครบมี 1 ชนิด คือ มุกเมฆ โดยผู้วิจัยไม่พบข้อมูลของอัญมณีธาตุอากาศและธาตุดิน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างฝ่ายรัตนปริักษากับฝ่ายอายุรเวท พบว่าในบรรดาข้อมูลการกำหนดคุณสมบัติของอัญมณีให้สัมพันธ์กับหมวดธาตุจำนวน 36 กรณี พบการกำหนดคุณสมบัติที่ตรงตามทฤษฎีธาตุ 5 ของอายุรเวท จำนวน 24 กรณี คิดเป็น 2 ใน 3 ของจำนวนกรณีทั้งหมด การกำหนดคุณสมบัติที่ขัดแย้งกับทฤษฎีอายุรเวทมี 1 กรณี คือ การกำหนดให้มุกจากไม้ใฝ่ซึ่งมีคุณสมบัติหยาบ (sthūla) เป็นอัญมณีธาตุน้ำ ในขณะที่อายุรเวทระบุว่าธาตุน้ำมีคุณสมบัติละเอียด (sūkṣma) ส่วนอีก 11 กรณีที่เหลือนั้นไม่สามารถวินิจฉัยได้ เพราะไม่มีข้อมูลการจัดหมวดหมู่คุณสมบัติตามทฤษฎีอายุรเวท ตัวอย่างเช่น การกำหนดให้เพชรคุณสมบัติแหลม คมชัด (tikṣṇa) เป็นอัญมณีธาตุอากาศ แต่ในอายุรเวทไม่มีข้อมูลว่าความแหลมหรือคมชัดเป็นคุณสมบัติของธาตุอากาศ, การกำหนดให้มุกเมฆและมุกไม้ใฝ่ คุณสมบัติอ่อนนิ่ม (komala) เป็นอัญมณีธาตุดิน แต่ในอายุรเวทไม่มีข้อมูลว่าความอ่อนนิ่มเป็นคุณสมบัติของธาตุดิน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตเพิ่มเติมอยู่ 4 ประการ

(1) ข้อคุณสมบัติของอัญมณีที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกับหลักอายุรเวทได้มีอยู่ 2 พวก **พวกที่หนึ่ง**เป็นคุณสมบัติตามสามัญลักษณ์ที่ไม่ได้รับการระบุให้เป็นลักษณะเฉพาะของธาตุ 5 บางชนิดในทางอายุรเวท ตัวอย่างเช่น vivikta (ความใสสะอาด) เป็นคุณสมบัติของอัญมณีธาตุอากาศ ลม ไฟ และน้ำ ตามหลักอายุรเวท vivikta เด่นชัดในธาตุอากาศ แต่ไม่เด่นชัดในธาตุอื่น ๆ **พวกที่สอง**เป็นคุณสมบัติที่ไม่ปรากฏทั้งในรายการสามัญลักษณ์และการวิเคราะห์ลักษณะสำคัญของธาตุ 5 ตามหลักอายุรเวท มีเพียงกรณีเดียวคือ vṛtta (ทรงกลม) นั้นเป็นเพราะว่า vṛtta เป็นคุณสมบัติว่าด้วยขนาด จัดอยู่ในหมวดคุณสมบัติอื่น ๆ โดยทั่วไป (parādiguṇa) มีใช้ส่วนหนึ่งของสามัญลักษณ์ (gurvādiguṇa) และไม่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของธาตุใดธาตุหนึ่ง

(2) ศัพท์เรียกคุณสมบัติบางศัพท์อาจมีความหมายแตกต่างกันตามบริบทของสาขาวิชา เช่น tikṣṇa ในอายุรเวทหมายถึง ความคมชัด ความเข้มข้น ใช้เพื่อแสดงปริมาณของสสารหรือความเข้มข้นของสสารที่มากกว่าปกติ แต่ในรัตนปริक्षाหมายถึง ความแหลมคมของเหลี่ยมมุมอัญมณี

(3) การใช้ศัพท์เรียกคุณสมบัติด้านแสงและความสะอาดในอายุรเวทและรัตนปริक्षाมีลักษณะแตกต่างกัน ในทางอายุรเวทพบคำว่า visāda (กระจ่างใส) และ vivikta (บริสุทธิ์ ไร้สิ่งเจือปน) สองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน และอาจใช้แทนกันได้บางกรณี ในขณะที่รัตนปริक्षाมีคำใช้ต่อไปนี้เป็นคือ śuci (บริสุทธิ์ สว่าง สุกใส), svaccha (ใสกระจ่าง), vimala (ใส ไร้สิ่งเจือปน), kāntimat (มีแสงสว่าง), dīptimat (มีแสงสว่าง) และ suśobha (มีแสงเจิดจรัส งามมาก) แม้ศัพท์ที่ใช้ในแต่ละสาขาวิชาไม่ตรงกัน แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าศัพท์เหล่านี้จะมีความหมายที่เชื่อมโยงและลงรอยกันได้ จึงได้ทดลองจัดรูปแบบความสัมพันธ์หลาย ๆ วิธี ในที่สุดได้พบรูปแบบที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศัพท์ทางอายุรเวทกับรัตนปริक्षाได้อย่างลงรอยกันสนิทดังนี้คือ กรณีศัพท์คุณสมบัติด้านแสง visāda ในทางอายุรเวท สัมพันธ์กับ śuci, suśobha, dīptimat, kāntimat ในทางรัตนปริक्षा ส่วนกรณีศัพท์คุณสมบัติด้านความสะอาด vivikta ในทางอายุรเวท สัมพันธ์กับ vimala และ svaccha ในทางรัตนปริक्षा

(4) จากตารางที่ 2-6 คำที่มีวงเล็บแบ่งเป็น 2 กรณี คือ 1) คำในวงเล็บเป็นตัวปกติ แสดงว่า คำนั้นมีใช้ในตำราตามที่ระบุ ความหมายเหมือนกันกับคำในคอลัมน์ซ้ายสุด 2) คำในวงเล็บเป็นตัวเอียง แสดงว่า คำนั้นมีใช้ในรัตนปริक्षाเท่านั้น และเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยระบุขึ้นเองตามข้อสังเกตที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

ตารางที่ 2 ธาตุอากาศ กับ อัญมณีธาตุอากาศ

ธาตุอากาศ					
คุณะ	อายุรเวท (CS.)	อายุรเวท (SS.)	เพชร	มุกเมฆ	มุกไม้ไผ่
laghu	+	+(lāghava)			+
guru					
hima					
uṣṇa					
snigdha					
rūkṣa					
ślakṣṇa	+	+			
khara					
manda					
tīkṣṇa			+(tīkṣṇāgra)		
sāndra					
drava					
mṛdu	+	+			+(komala)
kaṭhina					
sthira					
sara					
sūkṣma	+	+			
sthūla					
viśada		+	+(śuci)		
picchila					
vivikta		+	+(vimala)		
guṇa-bahula	śabda	śabda			
rasa-prāya		avyakta			
rasa-īṣat					
vyavāyi		+			
stimita					
อื่น ๆ					
ความตรง	-	-	2/3	0	2/2
สรุป จำนวนกรณีตรงกัน = 4/5 ; พิสูจน์ไม่ได้ = 1/ 5					

ตารางที่ 3 ธาตุลม กับ อัญมณีธาตุลม

ธาตุลม					
คุณะ	อายุรเวท (CS.)	อายุรเวท (SS.)	เพชร	มุกเมฆ	มุกไม้ไผ่
laghu	+	+	+	+	
guru					
hima	+(śīta)	+(śīśira)			
uṣṇa					
snigdha					
rūkṣa	+	+			
ślakṣṇa					
khara	+	+	+		
manda					
tīkṣṇa			+		
sāndra					
drava					
mṛdu				+(komala)	+
kaṭhina					
sthira					
sara					
sūkṣma	+	+			
sthūla					+
viśada	+	+		+(kāntimat)	
picchila					
vivikta				+(vimala)	
guṇa-bahula	sparsa	sparsa			
rasa-prāya					
rasa-īṣat		īṣattikta			
vyavāyi					
stimita					
อื่น ๆ				+(vṛtta)	
ความตรง	-	-	2/3	2/5	-1/2
สรุป จำนวนกรณีตรงกัน = 4/10 ; ขัดแย้งกัน 1/10; พิสูจน์ไม่ได้ = 5/10					

ตารางที่ 4 ธาตุไฟ กับ อัณมณิธาตุไฟ

ธาตุไฟ					
คุณะ	อายุรเวท (CS.)	อายุรเวท (SS.)	เพชร	มุกเมฆ	มุกไม้ไผ่
laghu	+	+			+
guru					
hima					
uṣṇa	+	+			
snigdha					
rūkṣa	+	+			
ślakṣṇa					
khara		+			
manda					
tīkṣṇa	+	+	+		
			(sutīkṣṇa)		
sāndra					
drava					
mṛdu					
kāṭhina					
sthira					
sara					
sūkṣma	+	+			
sthūla					
viśada	+	+	+	+	+
			(dīptimat)	(kāntimat)	(tejasā)
picchila					
vivikta			+		
			(svaccha)		
guṇa-bahula	rūpa	rūpa			
rasa-prāya		kaṭuka			
rasa-īṣat		īṣad-āmla-lavaṇa			
vyavāyi					
stimita					
อื่น ๆ				(vṛtta)	
ความตรง	-	-	2/3	1/2	2/2
สรุป จำนวนกรณีตรงกัน = 5/7 ; พิสูจน์ไม่ได้ = 2/7					

ตารางที่ 5 ธาตุน้ำ กับ อัณมณิธาตุน้ำ

ธาตุน้ำ					
คุณะ	อายุรเวท (CS.)	อายุรเวท (SS.)	เพชร	มุกเมฆ	มุกไม้ไผ่
laghu					
guru		+		+	
hima	+	+			
	(śīta)	(śīta)			
uṣṇa					
snigdha	+	+	+		+
rūkṣa					
ślakṣṇa					
khara					
manda	+	+			
tīkṣṇa					
sāndra		+	+		
			(ghana)		
drava	+				
mṛdu	+	+	+	+	
				(komala)	
kāṭhina					
sthira					
sara		+			
sūkṣma					
sthūla					
viśada				+	
				(kāntimat)	
picchila	+	+			
vivikta			+	+	+
			(svaccha)	(svaccha)	(śukla)
guṇa-bahula	rasa	rasa			
rasa-prāya		madhura			
rasa-īṣat		īṣatkaṣāy-āmla-lavaṇa			
vyavāyi					
stimita		+			
อื่น ๆ					
ความตรง	-	-	3/4	2/4	1/2
สรุป จำนวนกรณีตรงกัน = 6/10 ; พิสูจน์ไม่ได้ = 4/10					

ตารางที่ 6 ธาตุดิน กับ อัญมณีธาตุดิน

ธาตุดิน					
คุณะ	อายุรเวท (CS.)	อายุรเวท (SS.)	เพชร	มุกเมฆ	มุกไม้ไผ่
laghu					
guru	+	+			+ (guruvat)
hima					
uṣṇa					
snigdha					
rūkṣa					
ślakṣṇa					
khara	+	+			
manda	+	+			
tīkṣṇa					
sāndra	+	+			
drava					
mṛdu					
kāṭhina	+	+			
sthira	+	+	+ (mahā-purāṇa)		
sara					
sūkṣma					
sthūla	+	+			
viśada	+	+	+ (suśobha)		
picchila					
vivikta					
guṇa-bahula	gandha	gandha			
rasa-prāya		madhura	svadana		
rasa-iṣat		iṣatkaṣāya			
vyavāyi					
stimita					
อื่น ๆ					
ความตรง	-	-	3/3	0	1/1
สรุป จำนวนกรณีตรงกัน = 4/4					

7.2 การจัดหมู่อัญมณีด้วยเกณฑ์โทษะ 3

เกณฑ์โทษะ 3 พบในการจัดหมู่ไข่มุกจากปลาวาฬเท่านั้น โดยแบ่งเป็น 7 ชนิด ตามโทษะเด่นที่ปรากฏ ได้แก่ วาตะ, ปิตตะ, กฬะ, วาตะ-ปิตตะ, ปิตตะ-กฬะ, วาตะ-กฬะ และ สานนิปาตะ (lit. มีโทษะทั้งหลายประชุมกัน) ข้อมูลนี้ตรงกับทฤษฎีอายุรเวทที่อธิบาย

การจำแนกธรรมชาติของบุคคลเป็น 7 ประเภท¹¹ เพื่อที่จะพิสูจน์ว่าการจัดหมู่อัญมณีตามเกณฑ์โทษะ 3 มีหลักการเป็นไปตามทฤษฎีอายุรเวท ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลฝ่ายอายุรเวทกับรัตนปริksamาเปรียบเทียบกัน โดยเลือกเปรียบเทียบเฉพาะคุณะที่มีการอ้างอิงร่วมกันทั้งในฝ่ายอายุรเวทและรัตนปริksamา รายละเอียดแสดงในตารางที่ 7

ตามทฤษฎีอายุรเวท โทษะทั้งสาม ได้แก่ วาตะ ปิตตะ และกษะ ต่างมีธาตุ 5 เป็นส่วนประกอบ โทษะและธาตุจึงมีความสัมพันธ์กันดังนี้คือ วาตะเกิดจากธาตุลมกับอากาศ ปิตตะเกิดจากธาตุไฟกับน้ำ กษะเกิดจากธาตุน้ำกับดิน หรือในทางกลับกัน ธาตุ 5 เมื่อทำงานประสานกันย่อมเกิดเป็นโทษะขึ้น (Ramesh & Yadav, 2017, pp. 3540-3543) ฉะนั้น ในเมื่อธาตุแต่ละธาตุซึ่งประกอบด้วยคุณะหลายประการนั้นทำงานประสานกันในลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามที่กล่าวมานี้ ย่อมทำให้เกิดโทษะเด่นอย่างน้อย 1-3 ตัว

จากตารางที่ 7 จะเห็นได้ว่า ในทางอายุรเวท คุณะ 8 ประการ ได้แก่ สีแดงตั้งอรุณ สีเหลือง สีขาว น้ำหนักน้อย น้ำหนักมาก ความอ่อนนุ่ม ความหยาบ และความใสสะอาด ล้วนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการเพิ่มและการลดโทษะในลักษณะต่าง ๆ เมื่อนำข้อมูลการจำแนกคุณะตามหมวดหมู่ของโทษะเด่น ได้แก่ วาตะ ปิตตะ และกษะ ระหว่างฝ่ายอายุรเวทกับฝ่ายรัตนปริksamาเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่าข้อมูลสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นคุณะด้านความหยาบ (sthūla) และความใสสะอาด (vivikta) ซึ่งหาข้อมูลไม่ได้ ส่วนการจัดหมู่มุกปลาวาฬตามโทษะเด่นมักเป็นไปตามหลักอายุรเวท ยกเว้นกรณีเดียวคือ **ความหยาบ (sthūla)** เพราะว่าในทางอายุรเวทความหยาบ**ทำให้วาตะลด ปิตตะลด กษะเพิ่ม** แต่ในทางรัตนปริksamามุกปลาวาฬที่หยาบจัดอยู่ในกลุ่ม**วาตะเพิ่ม กษะเพิ่ม**¹²

¹¹ ดูเพิ่มเติมในหัวข้อ 6.4.3

¹² หมายเหตุตารางที่ 7 :

(1) **อักษร V** หมายถึง **วาตะ**, **P** หมายถึง **ปิตตะ**, **K** หมายถึง **กษะ** ส่วนเครื่องหมาย + หรือ - ด้านขวาของตัวอักษรแสดงถึงผลของคุณะที่ยังให้โทษะตัวใดตัวหนึ่งเพิ่มหรือลด ตัวอย่างวิธีอ่านข้อมูล เช่น laghu (น้ำหนักน้อย) ทำให้วาตะและปิตตะเด่น กษะด้อย ทั้งอายุรเวทและรัตนปริksamาจัดให้ laghu อยู่ในหมวดวาตะเหมือนกัน

(2) ตารางนี้แสดงการจัดหมู่ตามโทษะของมุกปลาวาฬ 6 ชนิด ส่วนชนิดที่ 7 **सानนิปาตะ** ซึ่งหมายถึงมีโทษะทั้งสามผสมผสานเท่าเทียมกันนั้น **ไม่ได้แสดงข้อมูลไว้** แต่อาจอ้างอิงได้จากข้อมูลทั้งหมดที่แสดงอยู่

(3) *คำว่า acchaka (ใส) มีความหมายใกล้เคียงกับ svaccha และเนื่องจาก svaccha สัมพันธ์กับ vivikta ในตำราอายุรเวท ผู้วิจัยจึงใช้รูปแบบการเกิดโทษะของ vivikta เป็นแนวเทียบ ซึ่งก็คือ V-PK+ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงอนุมานว่า acchaka เป็นคุณะที่ทำให้ปิตตะและกษะเด่น และลงรอยกันกับการจัดหมู่อัญมณีในรัตนปริksamา

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโทษะ 3 ในอายุรเวท กับคุณสมบัติของมุกปลาวาฬ 7 ชนิด

(ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างคุณะกับโทษะ

อ้างอิงจากบัลลภุษณะ (Balkrishna, 2015, pp. 95-105) และติรธา (Tirtha. 2005, pp. 323-324))

คุณะ	วาคะ (CS.)	วาคะ (YKT.)	โทษะ	ปิตตะ (CS.)	ปิตตะ (YKT.)	โทษะ	กษะ (CS.)	กษะ (YKT.)	โทษะ	วาคะ-ปิตตะ (YKT.)	โทษะ	ปิตตะ-กษะ (YKT.)	โทษะ	วาคะ-กษะ (YKT.)	โทษะ
aruna (แดงต้งอรุณ)	+	+	V+PK-												
āpita (เหลือง)				+	+	VK-P+									
sukla (ขาว)							+	+	VP-K+						
laghu	+	+	VP+K-							+	VP+K-				
guru							+	+	VP-K+						
mrdu					+	V-PK+	+			+	V-PK+				
sthūla	n/a			n/a			n/a							+	VP-K+
vivikta	n/a			n/a			n/a					+* (acchaka)	V-PK+*		

7.3 การจัดหมู่อัญมณีด้วยเกณฑ์วรรณะ 4

เกณฑ์วรรณะ 4 พบในการจัดหมู่อัญมณี 5 ประเภท ได้แก่ เพชร มุกจากข้าง มุกจากหมีป่า มุกจากงู และมุกจากหอยมุก ขอยกตัวอย่างคำอธิบายเกณฑ์วรรณะ 4 มีใจความว่า “วรรณะทั้งสี่ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร สีประจำวรรณะทั้งสี่ คือ สีขาว สีแดง สีขาบ (var. สีเหลือง) และสีดำ ตามลำดับ สีขาวคือพราหมณ์ชาติ สีแดงคือกษัตริย์ชาติ สีขาบ (หรือเหลือง) คือไวยศชาติ และสีดำคือศูทรชาติ” (YKT. 97:47b-48) จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเกณฑ์วรรณะ 4¹³ กำหนดให้สัมพันธ์กับคุณสมบัติด้านสี ในทางปฏิบัติพบว่าการใช้เกณฑ์วรรณะ 4 จำแนกคุณสมบัติด้านสีเพียงอย่างเดียวพบในการตรวจสอบเพชร และมุกจากข้าง ในขณะที่การตรวจสอบมุกจากหมีป่า มุกจากงู และมุกจากหอยมุก พบการใช้เกณฑ์วรรณะ 4 จำแนกคุณสมบัติหลายด้าน ได้แก่ สี เนื้อสัมผัส รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัส ความมีแสง ความละเอียดของเนื้อ และความใสสะอาด นิยามของคุณสมบัติต่าง ๆ ซึ่งจะใช้เป็นหลักเปรียบเทียบข้อมูลต่อไปดังนี้

¹³ เกณฑ์นี้ครอบคลุมอัญมณีทุกชนิดที่จัดจำแนกด้วยหลักวรรณะ 4 โปรดดูขุขุฎีนิพนธ์เรื่อง สารัตถะและความสำคัญของศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดีย โบราณ ภาคผนวก ค คาลาที่ 97:47b-48, 107:46, 108:59 และ 112 (Aroonwan, 2018, pp. 175, 188, 190, 195, 240, 250, 252, 256)

ตารางที่ 8 ความหมายของคำเรียกสีที่ปรากฏในรัตนปริกษา (YKT.)

หมวดสี	คำเรียกสี (ไทย)	คำเรียกสี (สันสกฤต)
ขาว	ขาว	śvetā, avadāta, śukla, sita
	ขาวแกมเหลือง	pītaśukla
	ขาวดั่งสังข์ บัวขาว และแก้วพลึก	śaṅkha-kumuda-sphaṭikāvadāta
แดง	แดง	raktā, śoṇa, aruṇa
	แดงอ่อน แดงใส	viśuddharakta, śuklarakta, ārakta
	แดงดั่งดอกชบาและกิ่งปะการัง	javāvidrumabhaṅga-śoṇa
	แดงเข้ม	śyāvāruṇa
	แดงน้ำตาลดั่งตากระต้าย	śaśababhru-vilocanābha
	แดงอมเหลือง แดงดั่งน้ำมัน	pītarakta haridrārasa-sannikāśa
เหลือง	เหลือง	pīta
	เหลืองอ่อน	śuklapīta, āpīta
	สีดั่งใบกล้วย	kāntakadalīdala-sannikāśa
	สีขาบแกมเหลือง	pītaśyāma
	หมายเหตุ : สีดั่งใบกล้วยและสีขาบแกมเหลืองมีเนื้อสีก้ำกึ่งกัน น่าจะสัมพันธ์กับคำเรียกสีในปัจจุบัน คือ สีเขียว	
ขาบและดำ	ดำ	kṛṣṇa, śyāma
	ขาบ	nīla
	เขียวขาบ	pītanīlaka
	ขาบอ่อน	śuklanīla

(1) สี (varṇa/ chāyā) หมายถึง สีใดสีหนึ่งต่อไปนี้ ได้แก่ ขาว แดง เหลือง ขาบ และดำ บางครั้งคำเรียกสีอาจอยู่ในลักษณะของความเปรียบกับพืชหรือสัตว์ในธรรมชาติ รายละเอียดคำเรียกสีแสดงไว้ในตารางที่ 8 ซึ่งในการนี้ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมข้อมูลการจัดหมวดสีไว้ด้วย เพื่อให้สะดวกแก่การวิเคราะห์ข้อมูลในภายหลัง

(2) เนื้อสัมผัส (sparśa) หมายถึง เนื้ออ่อน (mr̥du) หรือเนื้อแข็ง (kaṭhina)

(3) รูปทรง (ākāra) ในที่นี้มีลักษณะเดียว คือ ทรงกลม (vṛtta) บางครั้งอาจใช้คำในลักษณะความเปรียบว่ากลมดังพืชผลต่อไปนี้ ได้แก่ ผลเล็บเหยี่ยว (śṛgālakolaphala) ผลมะขามป้อม (āmalaphala) ผลพุทรา (kolaphala/ kolasannibha) เมล็ดมะกัสดาหนู (guṅjāphala)

(4) น้ำหนัก หมายถึง น้ำหนักมาก (guru) หรือน้ำหนักน้อย (laghu)

(5) ผิวสัมผัส หมายถึง ลื่นเป็นมัน (snigdha) หรือฝืด (rūkṣa)

(6) ความมีแสง (prabhānvita) หมายถึง ลักษณะที่มีแสงในตัว เปล่งแสงได้ (vibhānvita, saprabhā, dīptābhā) หรือปราศจากแสง (hataprabhā)

(7) ความละเอียดของเนื้อ หมายถึง เนื้อละเอียด (sūkṣma) หรือ เนื้อหยาบ (sthūla)

(8) ความใสสะอาด หมายถึง ลักษณะใส ปราศจากสิ่งเจือปน (nirmala, vimala) บางครั้งการบอกลักษณะความใสสะอาดมักเปรียบกับแก้วไพฑูรย์ใส (śuddhavāidūrya) และมีนัยเป็นลักษณะที่ดูงามตา (darśanapriyā) ตรงกันข้ามกับลักษณะหมองมัว มีสิ่งเจือปน (picchila)

ในหลักวิชาอายุรเวท ความคิดเรื่องสีปรากฏในทฤษฎีการจำแนกเนื้อสี 5 สี ตามลักษณะธาตุ 5 อย่าง หรือกล่าวได้ว่าเป็นทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่าง “ปัญญา” กับ “ปัญจมหาภูต” ทฤษฎีนี้น่าสนใจเพราะครอบคลุมประเด็นการพิจารณาคุณสมบัติอัญมณีตรงตามที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบ แม้มีได้อธิบายการจำแนกสีตามวรรณะเหมือนรัตนปริกษา ทว่ามีมุมมองที่อาจนำมาปรับใช้ได้กับการพิสูจน์ข้อมูลในรัตนปริกษา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทดลองจับคู่ระหว่างธาตุต่าง ๆ กับวรรณะต่าง ๆ เพื่อค้นหาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างธาตุกับวรรณะที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยมีเงื่อนไขว่า ความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้อย่างมากที่สุดดูจากรายละเอียดคุณสมบัติที่มีแนวโน้มตรงกันมากที่สุด ผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า ธาตุ 5 อาจจัดให้สัมพันธ์กับวรรณะ 4 ตามคุณสมบัติที่มีร่วมกัน รายละเอียดการเปรียบเทียบคุณสมบัติแสดงในตารางที่ 9 ถึง 12

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบรายละเอียดคุณสมบัติระหว่าง ธาตุน้ำ กับ อัณมณีสรรพคุณชาติ

พ ร า ห ม ณ ช า ตี							
คุณะ	ธาตุน้ำ	อัณมณีส	เพ ช ร	มุกข้าง	มุกหมุปา	มุกงู	มุกหอยมุก
	(CS.)	(YKT.)					
varṇa / chāyā							
+śveta	+* <śuddha- vāidūrya- vimalā>	+	śaṅkha-kumuda- sphaṭikāvadāta	pītaśukla	śukla*		sita
sparśa (+mr̥du/-kaṭhina)	(+)	+			komala		
+ākāra		+				śṛgālakolaphala	
+guru/-laghu	(+)	+					guru
+snigdha/-rūkṣa	+ <susnigdha>	+					snigdha
+prabhānvita	(- /picchila)	+					prabhānvita
+sthūla/-sūkṣma							
+vivikta	+* <śuddha- vāidūrya- vimalā>	+			śukla*		
สรุปแนวโน้ม	ธาตุน้ำ = 5						

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบรายละเอียดคุณสมบัติระหว่าง ธาตุลมและธาตุไฟ กับ อัณมณีสรรพคุณชาติ

กษัตริยชาติ								
คุณะ	ธาตุลม	ธาตุไฟ	อัณมณีส	เพชร	มุกข์ข้าง	มุกข์หมูป่า	มุกข์งู	มุกข์หอยมุก
	(CS.)	(CS.)	(YKT.)					
varṇa / chāyā								
+rakta	+ <śyāvārūṇa>		+	śaśababhru-vilocanābha				
		+ <viśuddha-rakta>	+	javā-vidrumabhaṅga-śoṇa		śuklarakta		ārakta
			+	haridrā-rasa-sannikāśa	pītarakta			
sparśa (+mṛdu/-kaṭhina)			-			karkaśa		
+ākāra	(+/ vṛtta)	(+/ vṛtta)	+				āmālapala	
+guru/-laghu	(-)	(-)						
+snigdha/-rūkṣa	-	(-)						
+prabhānvita	(+)	+ <dīptābhā>	+					arūṇa-vibhānvita
+sthūla/-sūkṣma	(-)	(-)	+					sthūla
+vivikta		+* <darśana-priyā>						
สรุปแนวโน้ม	ธาตุลม = 3	ธาตุไฟ = 3						

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบรายละเอียดคุณสมบัติระหว่าง ธาตุอากาศและธาตุน้ำ กับ อัญมณีไวศยชาติ

ไวศยชาติ								
คุณะ	ธาตุอากาศ	ธาตุน้ำ	อัญมณี	เพชร	มุกข้าง	มุกหมูป่า	มุกง	มุกหอยมุก
	(CS.)	(CS.)	(YKT.)					
varṇa / chāyā								
+nīla	+		+	kāntakadalīdala-sannikāśa*	pītaśyāma*			
+pīta			(+ / var.)	kāntakadalīdala-sannikāśa*	pītaśyāma*	śukla-pīta		āpīta
sparśa (+mṛdu/-kaṭhina)	(+ / mṛdu)	(+ / mṛdu)	+			komala		
+ākāra	(+ / vṛtta)		+			kola-sannibha	kolaphala	
+guru/-laghu	(-)	(+)						
+snigdha/-rūkṣa	+ <sasneha>	+ <susnigdha	+					snigdha
+prabhānvita	+ <saprabhā>	(-)	+					śveta-prabhānvita
+sthūla/-sūkṣma	(-)							
+vivikta	+ <nirmalā>	+ <śuddha-vāidūrya-vimalā>						
สรุปแนวโน้ม	ธาตุอากาศ = 5	ธาตุน้ำ = 2						

ตารางที่ 12 การเปรียบเทียบรายละเอียดคุณสมบัติระหว่าง ธาตุอากาศและธาตุดิน กับ อัญมณีศุทราชาติ

ศุทราชาติ								
คุณะ	ธาตุอากาศ	ธาตุดิน	อัญมณี	เพชร	มุกข้าง	มุกหมูป่า	มุกงู	มุกหอยมุก
	(CS.)	(CS.)	(YKT.)					
varṇa / chāyā								
+kṛṣṇa		+ (śyāmā)	+			śyāma		
+śukla		+ (śvetā)	+	dhāuta- karavāla- samānadīpti				śukla*
+nīla	+		+		pītanīlaka	śuklanīla		
sparśa (+mṛdu/-kaṭhina)	(+)	(-)	-			karkaśa		
+ākāra			+				guṇjāphala	
+guru/-laghu								
+snigdha/-rūkṣa	+ <sasnehā>	+						
+prabhānvita	+ <saprabhā>		+					asita-dyuti
+sthūla/-sūkṣma	(-)	(+)	+/-					+/-
+vivikta	+ <nirmalā>		+					śukla*
สรุปแนวโน้ม	ธาตุอากาศ = 4	ธาตุดิน = 4						

ข้อมูลในตารางที่ 9 ถึง 12¹⁴ แสดงให้เห็นว่า เกณฑ์วรรณะ 4 ในรัตนปริกษาสามารถนำมาพิจารณาในมุมมองของอายุรเวทได้ทุกกรณี ในภาพรวมการจัดหมู่อัญมณีสอดคล้องกันกับหลักอายุรเวทเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลคุณสมบัติที่ไม่ลงรอยกันอย่างเด่นชัดมี 2 กรณี คือ 1) กรณีอัญมณีพราหมณชาติ ความมีแสงของมุกจากหอยมุกขัดแย้งกับความมืดของธาตุน้ำ 2) กรณีอัญมณีกษัตริยชาติ ความเป็นเนื้อหยาบของมุกจากหอยมุกขัดแย้งกับความเป็นเนื้อละเอียดของธาตุลมกับธาตุไฟ สำหรับแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างอัญมณีแต่ละวรรณะกับธาตุชนิดต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

- (1) อัญมณีพราหมณชาติ สัมพันธ์กับธาตุน้ำ ด้วยคุณสมบัติสีขาว เรียบมัน ไสสะอาด เนื่อนุ่ม และ น้ำหนักมาก
- (2) อัญมณีกษัตริยชาติ สัมพันธ์กับธาตุลม ด้วยคุณสมบัติสีแดง (เข้ม) แสงเจิดจ้า และทรงกลม รวมถึงธาตุไฟ ด้วยคุณสมบัติสีแดง (อ่อน) แสงเจิดจ้า และทรงกลม
- (3) อัญมณีไวศยชาติ สัมพันธ์กับธาตุอากาศมากที่สุด ด้วยคุณสมบัติสีขาว เรียบมัน แสงเจิดจ้า เนื่อนุ่ม และ ทรงกลม รองลงมาคือธาตุน้ำ ด้วยคุณสมบัติเรียบมันและเนื่อนุ่ม
- (4) อัญมณีศูทรชาติ สัมพันธ์กับธาตุอากาส ด้วยคุณสมบัติสีขาว แสงเจิดจ้า ไสสะอาด และเนื้อละเอียด รวมถึงธาตุดิน ด้วยคุณสมบัติสีดำ สีขาว เนื้อแข็ง และเนื้อหยาบ

8. อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พยายามที่จะพิสูจน์แนวคิดทางอายุรเวทที่ปรากฏในรัตนปริกษากับยุคดิกัลปตรู โดยศึกษาจากคำอธิบายการจัดหมู่อัญมณีประเภทเพชรและไข่มุก ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าลักษณะการจัดหมู่อัญมณีภายในตัวบทรัตนปริกษามีแบบแผนสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับหลักวิชาอายุรเวทแล้วพบว่าเกณฑ์การจัดหมู่อัญมณีในรัตนปริกษามีความสัมพันธ์กับหลักการพื้นฐานของอายุรเวทอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ปัญจมหาภูตะ ตริคุณะ ตริโทษะ รวมถึงวรรณะ 4 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับพื้นฐานของอายุรเวทได้ด้วย ส่วนความคลาดเคลื่อนของการนำเสนอข้อมูลพบค่อนข้างน้อย ลักษณะเช่นนี้แสดงว่าพระเจ้าโกษะ-ผู้แต่งยุคดิกัลปตรูมีแนวโน้มที่พยายามนำหลักวิชาอายุรเวทมาประยุกต์ใช้กับการตรวจสอบคุณสมบัติของอัญมณีสำคัญ คือ เพชรและไข่มุก อันเป็นการแสดงความสามารถของผู้ปกครองในทางวิชานิติศาสตร์ ประเด็นชวนคิดต่อไปคือ เหตุใดผู้แต่งจึงเลือกขยายความเรื่องเพชรและไข่มุกเป็นพิเศษในงานนิพนธ์นี้

¹⁴ หมายเหตุตารางที่ 9 ถึง 12 :

- (1) รายการคุณสมบัติในคอลัมน์ซ้ายสุดครอบคลุมลักษณะการจัดหมู่เพชรและไข่มุกด้วยเกณฑ์วรรณะ 4 ทั้งหมด
- (2) เครื่องหมาย + และ - ในคอลัมน์ที่ 2-4 (จากซ้ายมือ) ซึ่งกำกับหน้าค่าแสดงคุณะนั้นคือ ๆ แสดงว่าค่าแต่ละค่ามีความหมายเป็นคู่ตรงข้ามกัน ช่องข้อมูลมีเครื่องหมายใด คุณะนั้นปรากฏจะเป็นค่าในบรรทัดเดียวกันที่กำกับด้วยเครื่องหมายนั้น ตัวอย่างวิธีอ่าน เช่น ในตารางที่ 12 คุณะด้านเนื้อสัมผัส (sparsa) อ่านได้ว่า ธาตุอากาศเป็นธาตุเนื้ออ่อน (mrdu) ธาตุดินเป็นธาตุเนื้อแข็ง (kathina) และความแข็ง (karkaśa) เป็นคุณสมบัติของมุกหยาบๆ แสดงว่าข้อมูลฝ่ายอายุรเวทและรัตนปริกษาสอดคล้องกัน
- (3) การใช้เครื่องหมายวงเล็บในตาราง : วงเล็บกลม () แสดงว่า ข้อมูลนั้นถูกเพิ่มเข้ามาโดยอ้างอิงหลักธาตุ 5 เนื่องจากหลักปัญจธาตุขาดรายละเอียดของคุณะที่จะต้องเปรียบเทียบกับ, วงเล็บเหลี่ยม <> แสดงว่า ข้อมูลนั้นใช้ศัพท์ที่ไม่เหมือนกับรายการในคอลัมน์ซ้ายสุดของบรรทัดนั้น ๆ แต่ความหมายเหมือนกัน
- (4) ข้อความที่มีสีแดง หมายถึง ข้อมูลขัดแย้งกันอย่างชัดเจน (ดูตารางที่ 9, 10)
- (5) เครื่องหมาย * หมายถึง ข้อมูลนี้แปลความได้มากกว่า 1 อย่าง หรือ เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน

หากพิจารณาในแง่วัฒนธรรมอาจอธิบายได้ว่า เพชรและไข่มุกมีความสำคัญอย่างสูงในคติอินเดียเมื่อเทียบกับอัญมณีอื่น ๆ เพชรถือเป็นประธานของอัญมณีทั้งหลาย โดยอ้างอิงเรื่องราวตามตำนานกำเนิดอัญมณีซึ่งระบุว่า เพชรเป็นอัญมณีประเภทแรกที่เกิดขึ้นบนโลก ในขณะที่ไข่มุกเป็นอัญมณียอดนิยมสูงสุดในบรรดาอัญมณีทุกประเภท เห็นได้จากการที่รัตนปริกษาแทบทุกฉบับมักอธิบายเรื่องไข่มุกไว้อย่างยาวที่สุดเมื่อเทียบกับคำอธิบายอัญมณีประเภทอื่น นั่นอาจเป็นเพราะว่าโดยธรรมชาติแล้วไข่มุกเป็นอัญมณีที่เกิดได้ง่าย และภูมิภาคชมพูทวีปในสมัยโบราณคงเป็นแหล่งที่มีไข่มุกอุดมสมบูรณ์เป็นปกติ แม้ในวินิพนธ์สันสกฤตหลายเรื่องก็สะท้อนความนิยมไข่มุกของคนอินเดียในการใช้เครื่องประดับที่ทำจากไข่มุก อานุภาพของไข่มุกบางชนิด ตลอดจนสำนวนเปรียบเทียบต่าง ๆ เกี่ยวกับไข่มุก

หากพิจารณาในแง่วิชาการด้านการตรวจสอบอัญมณีอาจอธิบายได้ว่า ทั้งเพชรและไข่มุกมีความหลากหลายค่อนข้างสูงในเรื่องสี แตกต่างจากอัญมณีอื่น ๆ ซึ่งมักมีสีค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เช่น ทับทิมสีแดง ไพลินสีน้ำเงิน มรกตสีเขียว เป็นต้น ดังนั้นเพื่อช่วยให้การจำแนกชนิดของอัญมณีเป็นไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพของอัญมณีเพิ่มเติมขึ้นมา นอกจากนี้ การพยายามจัดหมู่อัญมณีด้วยหลักวิชาอายุรเวทยังสะท้อนมุมมองของผู้แต่งที่เห็นคุณค่าของอัญมณีในฐานะ “สสารที่มีสมบัติทางยา” เพราะในทางอายุรเวทถือว่าอัญมณีเป็นวัตถุที่สามารถใช้เยียวยาและส่งเสริมสุขภาพได้เช่นเดียวกับอาหารและสมุนไพร หากแต่สรรพคุณทางยาของเพชรและไข่มุกนั้นในตัวบทมิได้เสนอไว้

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเกณฑ์การจัดหมู่อัญมณีในยุคดึกดำบรรพ์กับหลักอายุรเวทตามที่ได้เสนอมานี้เน้นเป็นการต่อยอดแนวคิดของคำว่า “ยุคติ” ตามชื่องานนิพนธ์ “ยุคดึกดำบรรพ์” (lit. ต้นกำเนิดของความรู้เชิงปฏิบัติ) ในหลายแง่มุม กล่าวคือ ในแง่ที่หมายถึงการเชื่อมกันหรือการรวมกัน ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นลักษณะของการนำแนวคิดทางอายุรเวทมาประยุกต์ใช้กับการตรวจสอบคุณสมบัติทางกายภาพของอัญมณี ส่วนในแง่ที่หมายถึงการใช้เหตุผลและข้อพิสูจน์ ผลการศึกษานี้ถือเป็นข้อพิสูจน์ความรู้เรื่องการจัดหมู่อัญมณีที่นำเสนอบนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล ทั้งการประยุกต์และการใช้เหตุผลถือเป็นวิธีที่นำไปสู่การบรรลุถึงความรู้ตามคติของอินเดีย ความรู้ที่นำเสนอในงานวิจัยนี้เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนธรรมชาติของงานนิพนธ์ประเภทศาสตร์ของอินเดียที่ผสมผสานความรู้ต่างสาขาเข้ากับความรู้มูลฐาน เพื่อให้เกิดการศึกษาความรู้มูลฐานเป็นไปโดยกระฉับและลึกซึ้ง ในอนาคตหากมีการหยิบยกหัวข้อความรู้อื่นในยุคดึกดำบรรพ์มาศึกษาต่อไปก็จะช่วยยืนยันความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของงานนิพนธ์ประเภทศาสตร์ตามที่ได้เสนอมามากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- Aroonwan Kongmebhol อรุณวรรณ คงมีผล. (2018). *Sarattha lae khwam samkhan khong sat haeng anyamani India boran* สารัตถะและความสำคัญของศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดียโบราณ [Essence and significance of ancient Indian lapidaries] [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. CUIR. <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/73364>
- Sunthorn Na-Rangsi สุนทร ณ รังษี. (2002). *Pratya India: Prawat lae Latthi* ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ [Indian philosophy: History and thought]. Chulalongkorn University Press.
- Thewan Thaneerat et al. เทวัญ ธาณิรัตน์ และคณะ (Eds.). (2008). *Tamra wichakan ahan phuea sukkhaphap* ตำราวิชาการอาหารเพื่อสุขภาพ [Food-for-Health textbook]. Department of Thai Traditional and Alternative Medicine.

ภาษาอังกฤษ

- Balkrishna, A. (2015). *A practical approach to the science of Ayurveda: A comprehensive guide for healthy living*. Lotus Press.
- Bhaurao, D. S. (2017). Understanding the concept of Varnopatti in Ayurveda. *International Journal of Innovative Research in Medical Science* 2(9), 1341-1345.
- Janki, S. S. (2003). Ayurveda (Sanskrit). In A. Datta (Ed.), *Encyclopaedia of Indian literature: A-Devo* (Vol. 1, pp. 310-311). Sahitya Akademi.
- Oldenberg, H. (1997). *The doctrine of the Upaniṣads and the early Buddhism*. Motilal Banarsidass.
- Patel, S., Bhagat, V. V., & Rathod, K. (2019). A comprehensive and comparative view of GUNAS in Ayurveda and Vaisheshika philosophy. *International Journal of Advanced Research*, 7(7), 576-587. <http://dx.doi.org/10.21474/IJAR01/9397>
- Ramesh, G., & Yadav, C. R. (2017). Interrelation between tridosha & triguna. *International Ayurvedic Medical Journal*, 5(9), 3540-3548.
- Revankar, R. G. (1971). *The Indian constitution--A case study of backward classes*. Associated University Press.
- Roy, M. (2006). Āyurveda. In P. Ray & S. N. Sen (Eds.), *The cultural heritage of India vol. VI: Science and technology* (pp. 152-176). The Ramakrishna Mission Institute of Culture, Kolkata.
- Singh, L. M. (1999). Doṣa in Āyurveda. In K. Advaitavadini & C. Sukumar (Eds.), *Kalātattvakośa: A lexicon of fundamental concepts of the Indian arts vol. IV: Manifestation of nature* (pp. 218-226). Indira Gandhi National Centre for the Arts and Motilal Banarsidass.
- Tirtha, S. S. (2005). *The Āyurveda encyclopedia: Natural secrets to healing, prevention & longevity* (5th ed.). Ayurveda Holistic Center Press.
- Walker, B. (1995a). Humours. In *Hindu world: An encyclopedic survey of Hinduism vol. I: A-L* (pp. 466-467). Indus.

Walker, B. (1995b). Substance. In *Hindu world: An encyclopedic survey of Hinduism vol. II: M-Z* (pp. 440-442). Indus.

ที่มาของต้นฉบับงานนิพนธ์สันสกฤต พร้อมอักษรย่อ

CS. Caraka-Saṃhitā (500 B.C. - A.D. 400)

Sharma, P. V. (1998). *Caraka Saṃhitā (Text with English Translation)*. Chaukhambha Orientalia.

SS. Suśruta-Saṃhitā (500 B.C. - A.D. 500)

Āchārya, N. R. (Ed.). (1945). *The Suśrutasaṃhitā of Suśruta: With various readings, notes and appendix, etc.* Satyabhāmābāi Paṇḍurang.

YKT. Yuktikalpataru of Bhojarāja (A.D. 1075)

Sastri, P. I. C. (Ed.). (2018). *Yuktikalpataruḥ mahārāja-śrībhoja-viracitaḥ (Yuktikalpataru by King Bhoja)*.

In Aroonwan Kongmebhol, *Sarattha lae khwam samkhan khong sat haeng anyamani India boran* สารัตถะและความสำคัญของศาสตร์แห่งอัญมณีอินเดียโบราณ [Essence and significance of ancient Indian lapidaries] (pp. 160-282). [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. CUIR.
<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/73364> (Original work published 1917)

ภาคผนวก

คำอธิบายอักษรย่อ

อักษรโรมัน

lit. = literal meaning (ความหมายตามรูปศัพท์)

n/a = not available (ไม่มีอยู่, หาข้อมูลไม่ได้)

Skt. = Sanskrit (ภาษาสันสกฤต)

var. = variation (คำที่พบในงานนิพนธ์อื่นที่มีตัวบทคล้ายกัน)

ระบบการอ้างอิงวรรณคดีสันสกฤต

- ยุคติกัลปตรู ใช้ระบบ หน้า : ลำดับคาถา เช่น YKT. 108:58–109:62 หมายถึง ยุคติกัลปตรู หน้า 108 คาถาบทที่ 58 จนถึง หน้า 109 คาถาบทที่ 62

- จรกสังหิตาและสุศรุตสังหิตา ใช้ระบบ อธิบาย โศลก เช่น CS. 1.59 หมายถึง จรกสังหิตา อธิบายที่ 1 โศลกที่ 59

ภาพรวมคำอธิบายศัพท์สำคัญว่าด้วยคุณะในอายุรเวท

คุณสมบัติทางกายภาพตามสามัญลักษณ์ (gurvādiguṇa)			
คำไทย	คำสันสกฤต	คำพ้องความหมาย	โทษะเด่น
หนัก	guru	guruvat	kapha
เบา	laghu	lāghava	vāta
เย็น	śīta	hima	vāta, kapha
ร้อน	uṣṇa		pitta
ลื่น ชุ่มชื้น เป็นมัน	snigdha	sneha	pitta, kapha
ฝืด แห้งกร้าน	rūkṣa		vāta
เจือจาง	manda		
เข้มข้น	tīkṣṇa		pitta
คงที่ นิ่ง	sthira		kapha
ไม่คงที่ ผันแปร	sara	cala	vāta, pitta
อ่อน นิ่ม	mṛdu	komala	kapha
แข็ง กระด้าง	kāṭhina		
ใสกระจ่าง เจิดจรัส	viśada	śuci dīptimat kāntimat tejasā suśobha	vāta
ขุ่นมัว	picchila		kapha
เรียบ เนียน	ślakṣṇa		
ขรุขระ	khara		vāta
หยาบ	sthūla		
ละเอียด	sūkṣma		vāta
เป็นของแข็ง	sāndra	ghana	
เป็นของเหลว	drava		pitta
คุณสมบัติทางกายภาพ (ระบุประเภทไม่ได้)			
ใสสะอาด	vivikta	svaccha śukla nirmala vimala	-

คำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างธาตุ 5 กับฉายาและคุณะอื่น ๆ ในจรกสังหิตา

khādīnām pañca pañcānām chāyā vividhalakṣṇāḥ |

nābhasī nirmalā nīlā sasnehā saprabheva ca || CS. 7.10 ||

rūkṣā śyāvāruṇā yā tu vāyavī sā hataprabhā |

viśuddharaktā tvāgneyī dīptābhā darśanapriyā || CS. 7.11 ||

śuddhavāidūryavimalā susnigdḥā cāmbhasī matā |

sthīrā snigdḥā ghanā ślakṣṇā śyāmā śvetā ca pārthivī || CS. 7.12 ||